

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2013 – 2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Martin Rybář

**Hodnotová orientace mládeže ve Výchovném ústavu v okrese
Tachov**

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Zdeněk Moucha, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER FULL-TIME STUDIES

2013 – 2015

DIPLOMA THESIS

Martin Rybář

**Value-orientation of Youths in an Educational Institution in
the Region of Tachov**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Zdeněk Moucha, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Martin Rybář

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu diplomové práce, PhDr. Zdeňkovi Mouchovi, CSc., za odborné vedení, cenné rady, připomínky a pomoc, bez kterých bych se neobešel při zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku hodnotové orientace mládeže ve Výchovném ústavu v okrese Tachov. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou rozepsány kapitoly týkající se hodnot a hodnotové orientace. Dále je charakterizována mládež, jakožto skupina, která zaujímá důležité místo v naší společnosti. Na to navazuje kapitola rodina, která je důležitá v životě každého jedince. Poslední kapitola je věnována obecné charakteristice výchovného ústavu. V praktické části jsou stanoveny cíle a hypotézy, včetně charakteristiky výzkumných metod a školských zařízení. Pro samotné šetření byla použita metoda dotazníku a rozhovoru.

Klíčové pojmy

Hodnotová orientace, hodnoty, hodnoty mládeže, mládež, rodina, vrstevnická skupina, výchovný ústav.

Annotation

The thesis is focused on problematic of value-orientation of youths in an educational institution in the region of Tachov. It is divided into two parts, theoretical and practical. In the theoretical part of the thesis there are chapters devoted to values and value-orientation as well as to characteristics of youth, a group, which takes very important part of our lives. The following chapter characterizes family as an important group for every individual. The last chapter provides general overview of the educational institution. The practical part of my thesis offers defined aims and hypothesis, including characteristics of observational methods and educational institutions. For the actual observation were used methods of questionnaire and interview.

Key words

Educational institution, family, peer group, value orientation, values, values of youths, youth.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 HODNOTY A HODNOTÁ ORIENTACE	11
1.1 Klasifikace hodnot	12
1.2 Dělení hodnot do hodnotové orientace	14
1.3 Hodnoty a jejich funkce	15
1.4 Hodnotový systém ve společnosti.....	16
2 HODNOTY MLÁDEŽE	18
2.1 Duchovní a věcné hodnoty mládeže	19
2.2 Hodnotová výchova	20
3 MLÁDEŽ	26
3.1 Mládež a vrstevnická skupina.....	30
3.2 Mládež a volný čas	33
4 RODINA	37
4.1 Funkce rodiny	39
4.2 Rodina jako socializační a výchovný činitel.....	40
4.3 Prevence rodinných problémů	43
5 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA VÝCHOVNÉHO ÚSTAVU	46
PRAKTICKÁ ČÁST	48
6 CÍL PRŮZKUMU	48
6.1 Charakteristika školských zařízení	49
6.2 Charakteristika použitých metod	49
6.3 Analytická část.....	51
6.4 Rozhovor.....	82
6.5 Shrnutí průzkumného šetření	84
ZÁVĚR	86
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	88
SEZNAM GRAFŮ	91
SEZNAM TABULEK	92

SEZNAM PŘÍLOH.....	93
---------------------------	-----------

ÚVOD

Diplomová práce „Hodnotová orientace mládeže ve Výchovném ústavu v okrese Tachov“ pojednává o hodnotovém systému mládeže. Toto téma si autor zvolil z důvodu osobní zainteresovanosti o danou problematiku a z důvodu praxe v oblasti výchovných zařízení, kde působil jako osobní učitel.

Mládež je velká sociální skupina, která má nezastupitelnou roli v naší společnosti. Za mládež se považují jedinci od zakončení povinné školní docházky až do věku ukončení sociální zralosti. Pro toto období je typické hledání smyslu života a ujasňování si žebříčku hodnot a celé hodnotové orientace. Po ukončení tohoto procesu jedinci přebírají role dospělých a stávají se plnohodnotnou součástí společnosti. Proto je velice důležité si v tomto kritickém období vytvořit správný hodnotový systém a hodnotovou orientaci, aby nedocházelo k nežádoucímu jednání a chování.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretické poznatky o dané problematice autor čerpal z dostupné literatury. V úvodních kapitolách teoretické části jsou vymezeny hodnoty a hodnotová orientace, jejich klasifikace, dělení a funkce a hodnotový systém v dnešní společnosti. Dále je charakterizována mládež jakožto celek a vrstevnická skupina, která má výrazný podíl na utváření hodnot. Autor se v podkapitole zmíní o mládeži a volném čase, protože právě volný čas je taktéž důležitou součástí při utváření hodnot a hodnotového systému. V návaznosti na tyto kapitoly je popsána charakteristika rodiny, která plní důležitou roli socializačního a výchovného činitele v životě každého jedince. Popsány jsou taktéž funkce rodiny a kapitola je zakončena prevencí problémů, které se v rodině mohou vyskytnout. Teoretickou část zakončuje kapitola o obecné charakteristice výchovného ústavu a faktory, které vedou k zařazování jedinců do výchovných ústavů.

V praktické části je popsáno průzkumné šetření, které probíhalo pomocí dotazníku a řízeného rozhovoru s klientem výchovného ústavu. Metoda dotazníku byla zvolena pro menší časovou náročnost a získání potřebných informací ohledně hodnotové orientace. Metoda rozhovoru byla zvolena pro doplnění dotazníkového šetření a jako názorné přiblížení situace jedince ve výchovném ústavu. Praktická část je zakončena shrnutím výzkumného šetření.

V diplomové práci je podán nástin problematiky hodnotové orientace mládeže ve výchovném ústavu Nové Domky, studentů gymnázia v Tachově a studentů učebního oboru Střední průmyslové školy v Tachově.

Cílem diplomové práce je zjištění, jaký je hodnotový systém vybraného vzorku mládeže, jaké hodnoty tito mladí lidé uznávají a jaký je vliv rodiny na utváření hodnot.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTY A HODNOTÁ ORIENTACE

V nadcházející kapitole autor uvede pojmy hodnota a hodnotová orientace. Tyto pojmy nejsou jednoznačně definovány a každý autor používá jiné výrazy a vysvětlení.

J. Výrost a I. Slaměník píší o hodnotě jako „objektivní přírodní a společenský jev hmotné či duchovní povahy, které slouží k uchování a rozvoji samotného lidského života. Objektivní jsou však hodnotami nejen proto, že život člověka udržují a v jeho nejvladnějších dimenzích obohacují. Člověk o ně musí zároveň usilovat, případně je vytvářet.“¹

Prudký uvádí, že „pojem hodnota je vždy spojen s postižením významu objektu (činnosti, chování, konceptu, jevu, ale také rozhodování, volby, prognózy, vize, taktiky či strategie a ovšem i sebe sama, svého vlastního chování a prožívání a téhož u druhých lidí), který jedinec či skupina tomuto objektu přikládá.“²

Keller a Novotný o hodnotách píší takto: „Hodnoty, o něž lidé usilují, jsou různé a často bývají zcela nesouměřitelné. Není možné sestavit tabulku, která by je navzájem porovnávala podle jejich žádoucnosti. V různých typech společnosti lidé usilovali o nejruznější hodnoty a právě tak o ně usilují i ve společnosti moderní.“³

S hodnotami velice úzce souvisí pojem „hodnotová orientace“, která taktéž není jednoznačně definována.

Prudký popisuje hodnotovou orientaci jako „krátkodobé i dlouhodobé záměry a činnosti ve skupině, ve společnosti, ve státě (ale také v procesech: ve výchově, v mediální manipulaci, v politickém působení, atd.) lze podněcovat či naopak tlumit, protože budou

¹ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

² PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti*. 1. vyd. Brno: Cerm, 2004. ISBN 80-7204-358-7.

³ KELLER, J., NOVOTNÝ, P. *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie. Nové pohledy společenských věd*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2008. ISBN 978-80-86761-81-7.

*mít podporu v hodnotových orientacích, nebo naopak vývoj hodnotových orientací jim bude bránit.*⁴

Prudký dále uvádí, že důležité je poznání hodnotové preference, struktury a orientace proto, abychom byli schopni se vyznat ve společnosti a v sobě samých. Bez tohoto poznání hodnot se ztrácíme.⁵

Průcha uvádí hodnotovou orientaci jako „*hierarchicky uspořádaný soubor hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období.*“⁶

Hodnotová orientace je závislá na:

a) materiálních podmínkách života,

b) vlivu sociálních a výchovných institucí (rodina, škola, média aj.),

*c) vlivu politické a ekonomické sféry dané společností.*⁷

1.1 Klasifikace hodnot

Hodnoty se klasifikují dle rozměru, podle kterého člověk prožívá sebe i okolní svět.

Kučerová klasifikuje hodnoty takto:

„1. Přírodní hodnoty:

a) Hodnoty vitální, životní, odpovídající potřebám přírodní podmíněnosti a existence. Jsou výrazem tendence udržet a prosadit, uchovat a rozvinout život organismu, jedince

⁴ PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti*. 1. vyd. Brno: Cerm, 2004. ISBN 80-7204-358-7.

⁵ Tamtéž

⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

⁷ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-

i druhu. Patří sem přírodní podmínky zdraví, zdatnosti, svěžesti, tělesného blaha a uspokojení smyslů.

b) Hodnoty sociální vyplývají s přírodou daného vztahu člověka k druhým lidem a k sobě samému mezi nimi. Člověk má potřebu asociace, touží po družnosti, vzájemnosti, citové odezvě, chce milovat a být milován. Má zároveň potřeby uplatnit se, být uznáván, oceňován, mít úspěch. Hodnotami jsou tu žádoucí mezilidské vztahy a city. Sociální hodnoty spolu s vitálními řadíme k lidské dimenzi přírodní. Asociální potřeby má člověk společné s ostatními živočichy, mají animální základ. Skupinový, pohlavní a rodinný život živočichů studuje etologie s výsledky pro člověka velmi poučnými.

2. Civilizační hodnoty jsou podmínkou i výsledkem společenské organizace (od elementárních tlup, rodin, rodu a národu k státu a právnímu zřízení), komunikace (řeč, písmo, prostředky, šíření informace), výroby a směny (různý stupeň a charakter techniky a ekonomie společnosti) a společenského akumulovaného poznání (kolektivní zkušenost, věda).

3. Duchovní hodnoty odpovídají potřebě integrace, vnitřní jednotě sebe a druhých, sebe a přírody, sebe a světa, jednoty rozmanitých a různorodých tendencí lidského života, potřebě uvědomělého řádu života vůbec.

Podstata lidské existence kotví hluboko v říši přírody, ale přesahuje ji. Základní potřeby vyvolávají v život celou složitou hierarchii potřeb vyšších. To ovšem neznamena, že i vyšší hodnoty jsou v plné míře pouze prostředky k uspokojování základních potřeb, které se mimořádně zjemnily, znárodněly, zduchovněly. Spíše jde o přerůstání účelu nečekanými účinky, které se osamostatňují a dávají tak vznikat účelům novým.“⁸

⁸ KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

1.2 Dělení hodnot do hodnotové orientace

V literatuře se často setkáváme s dělením hodnotové orientace podle několika faktorů.

Podle Saka faktor tvořený hodnotami majetek, plat, další příjmy, společenská prestiž, soukromé podnikání, úspěšnost v zaměstnání vyjadřuje egoisticko-materialistickou hodnotovou orientaci. Vyznavači těchto hodnot se chtějí za každou cenu prosadit, chtějí být v centru pozornosti, ale zároveň nechtějí pro společnost a pro druhé nic přinést. Jejich cílovou životní dominantou je majetek a jeho získávání. Nejvíce tento názor ovlivňuje hodnota majetku, plat a prostředky k získání majetku.⁹

Dalším faktorem, který tvoří hodnoty je vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, zajímavá práce, úspěšnost v zaměstnání. Tyto hodnoty tvoří profesně rozvojovou hodnotovou orientaci. Tato orientace je konzistentní, protože spojuje dvě vzájemně se prolínající dimenze. Vyznavači této orientace mají tvořivý a aktivní přístup k životu. Vlastní osobnost se snaží neustále rozvíjet, protože to považují za velice důležité. Tento seberozvoj spojují se svou prací a očekávají od ní tvořivost a zajímavost. Uvedené dimenze spojuje hodnota vzdělání, zajímavá a úspěšná práce a zmiňovaný seberozvoj.¹⁰

Faktor tvořený hodnotami životní partner, rodina a děti, láska vyjadřuje reprodukční hodnotovou orientaci. Vyjadřuje zachování lidského druhu cestou biologické reprodukce. Tato hodnotová orientace je považována za životně důležitou, jelikož má výrazný podíl na rozmnožování a vytváření podmínek pro socializaci dětí a jejich růst.¹¹

Hodnoty zdravé životní prostředí, mír a zdraví vytvářejí globální hodnotovou orientaci, která je vyjádřena zájmy celého lidského rodu. Zdraví je považováno za nejvyšší hodnotu lidského jedince. Podobný význam, jako má pro jedince zdraví, mají pro lidský rod hodnoty mír a životní prostředí. Člověk je druh, který je součástí přírody a může existovat v rámci životního prostředí vytvořeného přírodními procesy.¹²

Faktor, který je tvořen hodnotami veřejně prospěšná práce, politická angažovanost, společenská prestiž, užitečnost druhým lidem vytváří sociální hodnotovou orientaci,

⁹ SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

¹⁰ Tamtéž

¹¹ Tamtéž

¹² Tamtéž

kteřá jedince vede překračování sebe sama, k interakcím a vztahům k druhým jedincům a skupinám. Sociální orientace navazuje na sociální potřeby, které jsou pro mladé jedince důležité hlavně ve fázi dospívání. Mladý člověk hledá vlastní identitu prostřednictvím druhých lidí a skupin s vrstevníky. Tato orientace vede člověka k sociální integraci a výrazně napomáhá ve společenské sociální uspořádanosti a utváření nových vztahů.¹³

Hédonistickou orientaci člověka vytvářejí hodnoty typu koníčky, zájmy, přátelství a láska. Je považována za alternativu k orientaci na rodinu, společnost, hromadění majetku i profesi. Za významnou součást jsou považovány mezilidské vztahy, ovšem takové vztahy, které jedince nesvazují.¹⁴

1.3 Hodnoty a jejich funkce

Hodnoty zastávají funkce, které lze rozdělit na:

Individuální funkce:

- funkce adaptace člověka na fyzické a sociální podmínky – hodnoty, které slouží k orientaci člověka v nových situacích. Člověk je získává socializací nebo z vlastní zkušenosti,
- funkce překonávání vlastní existence – tyto hodnoty jsou spjaty se žádoucími cíli a stavy. Obsahují sebehodnocení, seberegulaci, abstraktní a logické myšlení.

Sociální funkce:

- funkce sociální integrace – tyto hodnoty se promítají do oblasti sociálního života. Jsou důležité pro sociální stabilitu skupiny nebo společnosti. Patří sem také sociální kontrola a prevence deviantního chování,
- funkce sociální racionalizace – tyto hodnoty slouží k ospravedlňování společenských zájmů, cílů a obsahů. Je to prostředek k formování zájmů

¹³ SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

¹⁴ Tamtéž

společnosti, politických skupin v hodnotový obsah, který je přijatelný pro celou společnost.¹⁵

1.4 Hodnotový systém ve společnosti

Člověk si za svůj život vytváří sociální skupiny, společnosti, společenství, které si uspořádá podle různých kritérií. Hovoříme tedy o hodnotách, které jsou vždy typické pro konkrétní skupinu, ale i pro celou společnost. Systémy hodnot se týkají všech, kteří jsou spolu ve vzájemné interakci.

Podle Saka „*hodnoty zaujímají významné místo v motivační struktuře člověka a v jeho chování. Existuje složitý a zprostředkovaný vztah mezi společností a jejím vývojem a složkami osobnosti člověka. Společenské podmínky, působící na člověka prostřednictvím jeho sociálního pole, hodnotový systém a chování jedince jsou v dynamické rovnováze.*“¹⁶

Každá společnost si vytváří hodnoty, které vyplývají ze samotné existence lidstva a hodnotami, které jsou určeny kulturně-ekonomickými podmínkami. Každé takové společenství má svoji historii a geografickou polohou. Podle Krause „*hodnotový systém je vždy projevem jisté integrity a kontinuity a je společensko-historicky determinován.*“¹⁷

Každý dějinný vývoj spolu s geografickou oblastí odráží obsah a strukturu vztahů v systému hodnot. Tzn. vytvoření i jiných skupinových systémů, které byly základem vzniku a vývoje systémových pravidel neboli norem, které regulují jednání lidí. Jedná se tedy o vzor chování, který zvýrazňuje a preferuje takové hodnoty, které společnost žádá.

¹⁵ ČAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004 ISBN 80-7220-195-6.

¹⁶ SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

¹⁷ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

Hodnotový systém ve společnosti úzce souvisí s normativními systémy, do kterých lze zařadit normy mravní. Ty se vyskytují v psané i nepsané podobě a jsou vzájemně provázané do nejrůznějších kodexů.

Kučerová poukazuje na fakt, že každé období má uznávané a vyžadované způsoby chování a hodnocení. *„Mluvíme o kodexu mravních norem, který jako prostředek formování vztahů a vlastností člověka, je odrazem i výrazem, podmínkou i výsledkem daného způsobu života. Každá morální soustava je pochopitelná jen ve svém historickém kontextu, se zřetelem k místu, času, konkrétním podmínkám, potřebám a možnostem lidské existence.“*¹⁸

Předpokladem vzniku hodnotového systému je uspokojování lidských potřeb v procesu lidské činnosti, kde celý hodnotový systém je chápán, jako souhrn hodnot, které uznáváme a zujímáme vůči okolnímu světu.

Autor zastává názor, že dnešní společnost, respektive mládež se snaží o co největší uspokojování svých potřeb, ale za co nejmenšího vynaložení svých schopností a úsilí. Otázkou je, do jaké hloubky jsou zakořeněné hodnoty a normy společnosti. Existují hodnoty, které nutí člověka plně uspokojovat své potřeby bez ohledu na důsledky, které mohou vyplynout z této činnosti. Mladý jedinec by měl upřednostňovat takové hodnoty, které jej neustále nutí na sobě pracovat a které ho popohánějí neustále se zdokonalovat a v neposlední řadě se oprostít od takového chování, kterým by porušoval společenské normy a ve svém důsledku by se podrobil kriminálnímu chování a jednání. Klasickým příkladem negativních hodnot jsou návykové látky, páčání trestné činnosti, či obdobné patologické jevy. Existují však rodiny, kde kriminální chování či užívání návykových látek je tolerováno či dokonce podporováno. Člověk si vytváří vztah k hodnotám či hodnotovému systému na základě skutečností, které dávají určitý smysl v souladu s vlastním hodnotovým systémem.

¹⁸ KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

2 HODNOTY MLÁDEŽE

Vývoj hodnot u mládeže není úplně ukončen. Každý jedinec mladé generace si své hodnoty a hodnotovou orientaci utváří, případně přetváří během různých životních situací, které na ně působí. Hodnotový systém mládeže se tvaruje během složitých situací a podmínek. Společnost dává jedinci podněty k možnostem jednat v rozporu s hodnotovým systémem společnosti. Dnešní mládež podléhá komercializaci, nedokážou žít mimo hodnoty konzumní společnosti.

Hodnotový žebříček víceméně napodobuje průměrné hodnoty celé společnosti. V popředí jsou hodnoty jako: přátelství, cestování a volný čas. Oproti dospělým je mládež výrazně frustrovaná v oblasti volného času a životního prostředí. Menší uspokojení projevují u hodnoty bydlení, demokracie a peněz. S poklesem významu společensko-politických systémů roste pragmatismus a vyskytuje se účelové racionální jednání. Jedince nejedná na základě svých hodnot, ale na základě účelovosti a prospěšnosti.

V průběhu devadesátých let byly provedeny výzkumy, které ukázaly, že pořadí hodnot na prvních třech místech zůstává stejné (zdraví, láska a mír), ale vzrůstá význam vzdělání, majetku, platového ohodnocení a úspěšnosti v povolání. Mládež můžeme považovat za skupinu nejvíce orientovanou na majetek, v dané životní fázi přikládají této hodnotě nejvyšší význam. Vrcholí vztah k ostatním hodnotám, např. láska, zájmy, přátelství a svoboda. Nejmenší význam přikládají hodnotám rodiny, zdraví, mír a politické angažovanosti. Velký pokles je možné zaznamenat u hodnoty být užitečný druhým lidem, životní prostředí a zajímavé práce.

Ve výzkumu, který byl proveden Ministerstvem práce a sociálních věcí, se mezi nejvýznamnější hodnoty řadily: dobrá práce, zaměstnání, spokojená rodina, život v míru a jistotě a dobré přátelství. Dívky upřednostňují hodnoty rodiny a dětí, zatímco chlapi preferují zajímavé a dobré zaměstnání. Na samém konci žebříčku hodnot se objevily

hodnoty – věřit v Boha, možnost ovlivňovat vývoj společnosti a veřejně prospěšná činnost.¹⁹

Tyto výzkumy za poslední dobu prokázaly u mládeže postupné vyhraňování hodnotových orientací. Nelze tedy jednoznačně říci, že se mládež orientuje pouze směrem materiálním a spoléhá na hodnoty dané společností. Spíše přetrvává zaměření globální a hédonistické. Mládež odmítá hodnoty předchozí společnosti, nevykládá tolik úsilí ovlivňovat společenské procesy a preferuje často svoje soukromí.

S nástupem demokracie ve společnosti vznikla různá společenská hnutí, ať už se jedná o ekologická hnutí, hnutí bojující za lidská práva, hnutí proti národnostní a rasové diskriminaci, která vyvíjejí hodnotovou orientaci u mladých lidí zaměřenou na sociální spravedlnost a sociálně právní jistoty. Na druhou stranu se u mladých lidí projevuje tendence podceňování negativních sociálně patologických jevů ve společnosti. Kdy na jedné straně jsou ochotni odsoudit rasovou a národnostní nesnášenlivost, na straně druhé se odmítavě staví vůči romské minoritě. Proto se stále častěji setkáváme s rozdíly mezi mládeží jednotlivých typů škol (učilišť, středních odborných škol, gymnázií) v otázce nevráživosti a sympatií k určitým subkulturám.

2.1 Duchovní a věcné hodnoty mládeže

Současná mládež projevuje zajímavé postoje. Jestliže položíme otázku, co je největším dobrem v životě člověka, většina z nich odpoví bez zaváhání šťastný život, mít dobře finančně ohodnocenou práci, mít dobré spolupracovníky a prožívat život naplněný láskou. Musíme se zaobírat otázkou, jaký je skutečný rozdíl mezi hodnotami ekonomickými, finančními, materiálními a duševními, které někdy nazýváme hodnotami morálními.

„Sféru duchovních hodnot, která se ve společnosti objektivuje jak kultura v užším smyslu a subjektivizuje jako lidská osobnost a její niterné bohatství, utváří potřeba

¹⁹ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

*hledat podstatu a smysl, zdůvodněný řád autentického lidského života, pravdu, dobro, krásu, svobodnou a uvědomělou lidskost. Duchovní hodnoty se tvoří v takových okruzích, jako je sebeřízení (morálka a mravnost), sebevýraz (formování podle zákonů krásy, umění) a sebereflexe (světový a životní názor, náboženství, filosofie). Patří sem tvůrčí sebeuvědomění a sebevyjádření, úsilí postihnout smysl věci, plnost života, významy pravdivostní, etické a estetické, tvořivá práce, intelektuální rozvoj, citové bohatství, vzdělanost, tvorba.*²⁰

Mezi volbou těchto hodnot je rozdíl. Ekonomické hodnoty představují pro mladého člověka materiální zabezpečení, duchovní hodnoty zase dotvářejí osobnost mladého člověka tak, aby se v současném světě mohl bez problémů pohybovat. Bez pochyby každý jedinec odpovídá svým zvyklostem, mravům, subkultuře a prostředí, v němž vyrůstá. *„Duchovní hodnoty jsou hodnoty ideální, patří mezi ně poznatky a vědomosti, normy a principy, ideje a ideály. Sféra poznání, sféra zkušeností, věd a vědění se jeví jako nezpochybnitelná.*²¹

Pro mladou generaci jsou duchovní hodnoty nesmírně silné, protože jsou pro ně perspektivní, inspirující, integrační. Jsou svobodné pro jedince, skupiny, menšiny i národy, jsou výsledkem citu, vůle i rozumu.

2.2 Hodnotová výchova

Hodnotová výchova je označením výchovného úhlu. Pokud chceme splnit výchovný úkol, musíme přesně vědět, v čem spočívá.

„Slovo hodnota je mnohoznačné a tato mnohoznačnost se přenáší na slova hodnotová výchova. V běžné řeči se slovem hodnota míní velmi často prosté statky a to statky všeho druhu, které se oceňují jako hodnotné. Vše, co může být předmětem pozitivního hodnocení, tedy hodnotné předměty nebo nosiče hodnot. Jiní však mají na mysli jen dílčí třídu statků: normativní kulturní statky jak normy, ideály, vůdčí ideje, zásady, též

²⁰ KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

²¹ Tamtéž

*normativní orientační statky, mnohdy také nazývané orientační hodnoty. Pro tyto uživatele jazyka jsou hodnoty totéž, co normy, často omezené na morální normy, tedy na hodnotovou třídu mravně dobrého.*²²

V psychologii a sociologii se hodnotami rozumí osobnostní vlastnosti jako postoje, přesvědčení, smýšlení o stacích, které lidé pro sebe hodnotí pozitivně. Jedná se o psychické dispozice, ale také o hodnotové postoje, hodnotové přesvědčení a hodnotovou orientaci. V humanitních vědách se slovem hodnota myslí i výchovný cíl.

Výchova by neměla zahrnovat pouze jeden výchovný předmět, ale měla by být součástí celého vzdělávacího systému. Hlavním úkolem výchovy a vzdělávání je podporovat a předávat základní hodnoty, které jsou součástí naší společnosti. Vzdělávání v dnešní moderní době výrazně formuje osobnost jedince. K všeobecnému rozvoji mladého člověka přispívá i předmět občanská výchova. Žáci si tímto osvojují všeobecné a potřebné humanitní vzdělání, občanské a lidské přístupy a postoje, a proto je potřeba vytvořit na školách v občanské výchově základy humanitní vzdělanosti.

„V programu učebních osnov občanské výchovy z r. 1990 si výchova k občanství klade za cíl: 1. přinést informace, 2. vychovávat k občanským postojům, 3. integrovat poznatky z jiných předmětů do celku vzdělanosti, přičemž tyto cíle prostupují všemi složkami občanské výchovy – vlastivědnou, právní, ekonomickou, antropologickou, ekologickou a politologickou. Naprosto odlišná dimenze zaměření předmětu občanská výchova zastihla učitele po revoluci nepřipravené. Do listopadu 1989 byla výuka občanské výchovy přísně sledovaná, předmět byl ideologizován, pověření výukou byli jen aprobovaní učitelé nebo členové komunistické strany nebo učitelé oddaní tehdejšímu režimu. Mnozí z nich tedy nebyli morálně vhodní, aby výukou byli pověřováni i v době polistopadové. A došlo k druhému extrému. Předmět byl degradován na „výchovu“, kterou zvládne každý učitel, tedy i neaprobovaný, jemuž se tím doplní závazek. V porovnání s postavením předmětu za 1. republiky byla situace obdobná a nebyl dostatek kvalifikovaných učitelů a rovněž nebyly potřebné učebnice pro nově koncipovaný předmět. V současnosti je situace obdobná, až 80% je odučeno neaprobovaně. Pro srovnání, za 1. republiky byl předmět občanská výchova

²² BREZINKA, W. *Filozofické základy výchovy*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-169-5.

dvouhodinový, v současnosti je jednohodinový a výukou by měl být pověřen učitel, mající vysoký morální kredit na veřejnosti a především u svých kolegů.“²³

Ve vzdělávacích programech jsou stanoveny hodnotové orientace studentů tak, aby měli dostatek příležitostí k poznání a získávání poznatků z různých oblastí a oborů, ale i s hodnotami, které se považují za důležité pro život vlastní i pro život celé společnosti. Studenti mají představu o hodnotách typu poznávacích, estetických, mravních, občanských, hodnotách osobního a rodinného života, hodnotách vztahující se ke světu práce, k přírodě a zdraví. Na těchto konkrétních příkladech si uvědomují jejich význam.

„Všechny uvedené významy slova hodnota přirozeně souvisí s našimi prožitky hodnot, s vědomím hodnot. Hodnocení je jeden ze základních duševních fenoménů. Každý člověk hodnotí spontánně a neustále. Kdo prožívá a jedná, ten hodnotí. V přirozeném vědomí není žádný postoj k věcem zcela prostých hodnot. Náš obraz světa je vždy současně obrazem hodnot.“²⁴ Pokud se hodnotami myslí i výchovné cíle, je jakákoliv výchova považována za hodnotovou výchovu, protože neexistuje žádná výchova, která by neměla výchovné cíle.

Výchovným cílem se rozumí ideál osobnostní vlastnosti, kterou zamýšlíme provést ve výchovném prostředí. Výchovnými cíli jsou tedy takové ideály, které platí v každé společnosti. Výchovné cíle neslouží jen k orientování, ale připomínají nám vědomosti a dovednosti, ctnost a hodnotové přesvědčení. Každý stát má výchovné zákonné cíle, které jsou pro něj nepostradatelným prostředkem k tomu, aby zajistil u občanů normativní soulad.

Výchova se v rodině i ve škole ubírá správným směrem. Mládež uznává hodnoty, které výchova v rodině i ve škole podporuje. Nemůžeme však přijmout myšlenku mnoha rodičů, že škola by měla přebírat i větší část jejich výchovných povinností vůči svým vlastním dětem. Kvalitní výchova se může zaručit, pokud bude fungovat součinnost mezi rodinou a školou.

Mladí jedinci musí umět komunikovat s učiteli, ptát se, diskutovat o svých názorech, vyjadřovat se k tomu, co sami považují za hodnotné a cenné, čeho by chtěli dosáhnout,

²³ HRACHOVCOVÁ, M. *Stabilizace hodnotového systému mládeže prostřednictvím učebních textů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-112-0.

²⁴ Tamtéž

co by chtěli v životě poznat, umět a jací by chtěli být a tím si postupně vytváří vlastní hodnoty popřípadě hodnotovou orientaci. Za velmi důležité je považováno, aby se mladí jedinci naučili rozlišovat skutečné a zdánlivé hodnoty, pozitivní a negativní způsoby jednání a aby se správně orientovali v různých životních situacích a tyto situace hodnotili podle osvojených kritérií a uměli se rozhodnout a volit mezi alternativy.

Vzhledem k tomu, že v naší společnosti není filozofické a náboženské pojetí hodnot samozřejmostí, je důležité se zabývat otázkami hodnotové hierarchie, definovat cíle a obsah hodnotové orientace. Pokud má výchova směřovat k všeobecnému chápání hodnotové orientace, musí se posoudit struktura vzdělávání tak, aby navazovala na výchovu k hodnotové orientaci.

„Hodnotovou orientaci lze naopak ovlivňovat cílenou činností, při kterých učitel žákům názory předává, popřípadě objasňuje smysl hodnot, nebo při diskusi aktivně vytváří názory žáků. Jaké klady a zápory mají jednotlivé metody předávání hodnot: Předávání názoru o hodnotách: učitel sám určuje cíle, kterých by bylo vhodné a potřebné dosáhnout, žáci mají při teoretické výuce o hodnotách málo prostoru k tomu, aby hodnotám porozuměli a vytvářeli si vlastní hodnotovou orientaci. Metoda vysvětlování smyslu hodnot: hodnoty jsou vysvětlovány a objasňovány na činnostech tak, že jsou samozřejmé, funkční a názory a preference žáků jsou označeny pomocí koncepce hodnot tak, aby si žák uvědomil svoji vlastní hodnotovou orientaci. I když objasňování hodnot je nutné, není dostačující. Aktivní vytváření hodnotové orientace: umožňuje žákům uvážit hodnoty v porovnání vzhledem k základním filozofickým principům tvořícím etickou perspektivu, která by měla být základem jednání. Na základě vlastních zkušeností žáci pochopí, že mohou a musí volit mezi různými alternativami a že jediným vodítkem při této volbě je jejich hodnotová orientace a především také mravní zásady.“²⁵

Utváření hodnotové orientace je založeno na objasňování hodnot, ale taktéž na komunikaci o hodnotách. Důležitou částí je rozpoznání jednotlivých charakteristik hodnot, poznání způsobu, jakým se hodnotová orientace projevuje a utváření vlastního náhledu.

²⁵ HRACHOVCOVÁ, M. *Stabilizace hodnotového systému mládeže prostřednictvím učebních textů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-112-0.

„Výchova žáků k orientaci v systému hodnot je sice obecným cílem občanské výchovy, který v sobě zahrnuje jednotlivé úkoly předmětu a je nutné zdůraznit, že kvalitní výchova k občanství, vytváření hodnotové hierarchie občana se odrazí v budoucím stavu společnosti.“²⁶

Autor se domnívá, že chyba je i na straně společnosti. Ta na jedné straně dobré hodnoty prohlašuje, na straně druhé však víme, že tyto hodnoty nevedou k naplnění a uspokojování duchovních a materiálních potřeb dospívající mládeže i dospělých. Dokud budou tyto rozdíly přetrvávat, nebude výchova v rodině i ve školách natolik úspěšná, jak by si všichni přáli.

Náš životní styl se za poslední léta změnil od základů. Změnilo se i uvažování lidí v jejich konkrétním způsobu života. Dnes máme svobodu projevu, možnosti cestování do všech koutů světa, velkou nabídku všemožného zboží, vliv reklamy a masmediální ovlivňování. U mladých jedinců tyto možnosti vytvářejí mnohdy nereálnou představu o životě a vstup do reálných podmínek života je pak v rozporu s představami, které byly vytvořeny na tomto základě. V dnešní době je prioritní orientace na ekonomickou prosperitu, orientaci na úspěch, na výkon, potřeba neustálého soutěžení s druhým a být v konkurenci stále lepším nebo nejlepším. Doprovodným znakem orientace, která je zaměřena na úspěch je potřeba zvětšování majetku, ničující spěch, které v nás vyvolává duševní vypětí, přetížení a psychické vyčerpání.

Autor by rád v této podkapitole zmínil pojem „axiologie“. Jedná se o nauku o hodnotách a v obecném významu znamená tento pojem hodnotu nebo cennost. Každé zboží, které si koupíme, má užitnou hodnotu a zároveň uspokojuje naši potřebu. Pojem hodnota, ale nemá jen ekonomický význam. Pro mnoho jedinců jsou nejvyšší hodnoty považovány jinak. Někdo upřednostňuje rodinu, domov, vlast, rodnou řeč. Jiní upřednostňují společenské postavení, komfort, blahobyt. Jiní touží po moci a chtějí, aby jim ostatní záviděli. Každý z nás má svoji oblíbenou věc, kterou například rádi nosíme, a má pro nás hodnotu. Pokud hovoříme o hodnotách, myslíme to, co je pro nás k životu potřebné a užitečné, nutné a mnohdy nezbytné. Ale je to i to, čeho si vážíme, obdivujeme, co cítíme a co je našemu srdci blízké.

²⁶ HRACHOVCOVÁ, M. *Stabilizace hodnotového systému mládeže prostřednictvím učebních textů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-112-0.

„Jako jednotlivci mají své rozmanité osobní hodnoty, tak i společenské skupiny se svým výběrem hodnot liší. Rodiny, dětské a pracovní kolektivy, kluby a spolky, etnické skupiny, národy, organizace, stavy, profese, společenské třídy, strany, církve, státy, velké i malé společenské skupiny se integrují a odlišují od ostatních především tím, co pokládají za důležité a žádoucí, tedy svými hodnotovými orientacemi, postoji, programy a manifesty. Hodnoty, které neprotiřečí, humanismu tolerujeme, i když je třeba nesdílíme. Všeobecný souhlas (konsensus) mezi lidmi si zaslouží právě všelidské hodnoty humanismu, demokracie, nezadatelných práv a svobod.“²⁷

²⁷ STŘELEČ, S. *Studie z teorie a metodiky výchovy I.* 2. vyd. Brno: MSD, 2004. ISBN 80-86633-21-7.

3 MLÁDEŽ

Následující kapitola bude věnována mládeži, pro kterou jsou důležitá dvě období. Mezi tyto dvě významná období patří bezesporu pubescence a adolescence.

„Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná přibližně v 11 letech a končí dosažením dospělosti ve 20 letech. První fáze dospívání je časově lokalizována přibližně mezi 11. a 15. Rok, s určitou individuální variabilitou, danou především v tomto případě geneticky. Toto období je označováno jako pubescence.“²⁸

V tomto období se pubescent začíná osamostatňovat, už není tak vázaný na rodiče a velký význam začíná přisuzovat vrstevníkům, s nimiž se ve větší či menší míře ztotožňuje. Zakončuje povinnou školní docházku a vybírá si své budoucí povolání, které bude spoluurčovat i jeho sociální postavení. Získává první zkušenosti s navazováním partnerských vztahů. Dospívání je tedy dobou prvních lásek. Tyto změny jsou primárně podmíněné biologicky, ale významně je ovlivňují i psychické a sociální faktory, které jsou ve vzájemné interakci.²⁹

Autor se v této kapitole více zaměří na druhé období dospívání, kterým je adolescence, jelikož toto téma pokládá jako stěžejní této práci.

Vágnerová definuje takto: *„Období adolescence je druhou fází relativně dlouhého časového úseku dospívání. Trvá přibližně od 15 do 20 let s určitou individuální variabilitou.“³⁰*

Macek uvádí: *„Adolescence se časově překrývá s druhou dekádou života. Jak jsme již uvedli, z pohledu společnosti jde v tomto období hlavně o přípravu na dospělé role. Psychologický pohled se více zaměřuje na vnitřní život dospívajících – z tohoto hlediska se jedná o období značně diferencované, v jehož rámci se odehrává velké množství biologických, psychických a sociálních změn.“³¹*

²⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

³¹ MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

Vstup do období adolescence je biologicky ohraničen pohlavním dozráním. Adolescence je především doba, kdy nastávají komplexnější psychosociální proměny. Jedinec se mění v dospívajícího a mění se i jeho sociální pozice. Mladý člověk získává nové role, které jsou spojené s vyšší prestiží. Vrstevníci jsou ještě významnější, než byli dříve a partnerské vztahy jsou mnohem zralejší.³²

V adolescenci nastávají určité důležité proměny, mezi něž patří první pohlavní styk. Mezi další sociální mezníky patří ukončení povinné školní docházky a dovršení přípravného profesního období, které je následované nástupem do zaměstnání, tedy kromě jedinců, kteří dále studují. Důležitým mezníkem je i ekonomická samostatnost, které dosahují nejdříve učni a nejpozději vysokoškoláci. Tato ekonomická nezávislost je považována jako důkaz dospělosti. Důležitou proměnou v adolescenci je dosažení plnoletosti, kdy adolescent je plně zodpovědný za své jednání a chování. Každý jedinec v období adolescence si vytváří svoji kulturu, která se projevuje potřebnou volností a experimentováním a nechutí řešit vlastní situace. Jedinci odmítají hodnoty rodičovské generace a mění postoj k budoucnosti. Cítí obrovskou svobodu a domnívají se, že si mohou vybírat. Některé role ovšem nechávají nenaplněné.³³

„Adolescenti žijí naplno a přítomnost pro ně nemá smysl přípravy na blízkou dospělost. Současnost i budoucnost jsou stejně důležité. Budoucnost je akceptována jen tehdy, jestliže je aktuální situace neuspokojující a budoucnost je anticipována jako období definitivního, samozřejmě idealizovaného vyřešení všech problémů.“³⁴

Proces osamostatňování a rozvoje identity pokračuje dvěma fázemi.

1. Fáze postupné stabilizace – dochází k postupnému vyrovnávání vztahů s rodiči. Dospívající už dosáhl určité samostatnosti, jeho chování je zralejší a nemá potřebu reagovat demonstrativněji. Co je na této fázi pozitivní, je to, že dochází k vytvoření nových pravidel soužití, které je díky nim klidnější a méně konfliktní. Avšak může docházet k výkyvům mezi odmítáním a opětovným přijímáním rodiny. Adolescent si však najde způsob, jak vycházet s rodiči.

³² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

³³ Tamtéž

³⁴ Tamtéž

2. Fáze psychického osamostatnění – tzv. oddělování ze závislosti na rodině. Doba dosažení úplné samostatnosti a vytvoření identity, která potvrzuje jedinečnost osobnosti a je přibližně realistická. Sebehodnocení jedince a hodnocení druhých se zásadním způsobem neliší. Tato identita slouží jako mechanismus, který ovlivňuje budoucí směřování i aktuální chování a prožívání. Adolescentovi dává určitý smysl a řád a na toto sebepojetí zaměřuje další aktivitu. Jedinec často experimentuje a hledá různé varianty, které mu budou nejvíce vyhovovat, ale později to nelze považovat za přiměřené, jelikož dospělost má jiné požadavky.³⁵

Mnozí jedinci vytvářejí identitu pomocí vzoru, které napodobují, znají nebo je považují za přijatelné. Jejich cesta do dospělosti je možná banální, ale jediné zklamání, které v ní může nastat, je určitý stereotyp a fádnota životního osudu. Významnou součástí identity se stává mužská nebo ženská role, ať už ji hodnotíme kladně či záporně.

Dívky mají rychlejší biologické a psychické dozrávání, a proto u nich nastává dřívejší zaměření. Typickým příkladem je potřeba citového vztahu a uspokojení partnerským vztahem. Koncem adolescence se začíná u dívek objevovat touha a potřeba péče o závislou bytost, touha po dítěti. Mnoho dívek usiluje o to, aby identity dosáhlo co nejdříve, a neprojevuje se u nich tolik experimentování. Některé z nich, konkrétně učnice přicházejí k intimitě daleko dříve, než se u nich stabilizuje identita. Zatouží po vážné známosti a založení rodiny. Manželství pro ně znamená významný aspekt jejich nové identity. Samozřejmostí je, že existují i dívky, kterým nestačí dosažení této identity a mají plány zcela odlišné.³⁶

U chlapců se projevuje individuální identita, která je dána kompetencemi, výkonem a sociální pozicí. U adolescentů se identita projevuje blížící se dospělostí. Budoucí role je připomínána signály, kdy lidé začínají jedinci vykat, či dostane občanský průkaz, stane se zletilým. Od rodičů se mu dostává větší volnosti a svobody. Tento pocit svobody se mnohdy neprojevuje příliš pozitivně, neboť u adolescenta vede k ignorování všeho, co vadí k užívání nové role. Připadá jim to jako nesmysl a mají pocit, že vše je potřeba si vyzkoušet a užít. Jedinci v adolescenci inklinují k intenzivním prožitkům,

³⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

³⁶ Tamtéž

mají rádi hlučnou hudbu, rychlou jízdu, adrenalinové vyžití a ze všeho chtějí dosáhnout maxima. Adolescenti usilují o absolutní řešení a mají potřebu neustálého uspokojení.³⁷

Neméně důležitým procesem v adolescenci je socializace, která má pro jednotlivce společenskou hodnotu.

„Socializace je definována jako proces vývoje osobnosti v konkrétním materiálním a sociálním prostředí, které je charakteristické pro konkrétní společnost. Vzájemný vztah mezi jednotlivcem a společností je podle socializační teorie primárně určován společností.“³⁸

Diferencovaný pohled na socializaci nabídl Z. Helus, který ji rozlišil na čtyři složky.

Složka hodnotově normativní – tvoří ji deklarace společnosti o vlastních hodnotách, normách, přesvědčeních a ideálech. Význam v socializačním procesu mají sociální normy, které reprezentují sociální instituce. Zařazujeme sem rodinu, tradiční výchovné a vzdělávací instituce, náboženské instituce, masové sdělovací prostředky, počítačové sítě, politický či právní systém. Tato složka je důležitá pro adolescenty, protože jim umožňuje hlubší porozumění tzv. „zevnitř“.

Složka mezilidsky vztahová – v této složce dochází ke konkrétním formám realizace lidské vzájemnosti. Do hry vstupuje osobní zvláštnost i jedinečnost konkrétní situace. To determinuje sociální komunikaci i proces sociálního učení, ve kterém si obzvláště adolescenti osvojují soubor sociálních rolí. Dospívající v této složce zažívají řadu konfliktů, protože adolescence je spojena s výraznou obměnou rolí.

Rezultativní složka systému – do této složky zařazujeme materiální produkty, kulturu a jednotlivce jako produkt socializačního procesu.

Osobnostní složka – tato složka osahuje sebepojetí, sebehodnocení a v komplexnějším pojetí identitu. Sebereflexe vede k seberegulaci, což znamená, že jedinec socializuje sám sebe. Tento rozměr socializace má zvláštní význam právě v adolescenci. Vznikají

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

³⁸ MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-71-78-747-7.

potřeby typu začleňování do vztahů, potřeba orientace a interpretace běžných situací, potřeba hledání smyslu vlastního života.³⁹

3.1 Mládež a vrstevnická skupina

Každý jedinec je během svého života součástí několika sociálních skupin. Důležitou skupinou v období dospívání je vrstevnická skupina.

„Vrstevnická skupina představuje děti nebo mladistvé přibližně stejného věku. Může to být kolektiv se společensky schvalovanými cíli a normami, ale také společensky a výchovně nežádoucí, v krajním případě delikventní skupina.“⁴⁰

Kraus na vrstevnickou skupinu přináší jiný pohled. *„Jsou to skupiny, které necharakterizuje jenom blízkost věková, ale také blízkost názorová a spočívající v souhlasném jednání. Jsou to typické primární skupiny, charakterizované bezprostředními kontakty (v tváři v tvář), a silným pocitem příslušnosti ke skupině (identifikace vyjadřovaná zájmenem „my“).“⁴¹*

Vznik vrstevnických skupin lze spatřovat již v herních skupinách, ve kterých však nedochází ještě k vědomé sounáležitosti ani dělbě činností, kde jedinci jsou spíše vedle sebe, než spolu. Skutečné vrstevnické skupiny se začínají objevovat většinou v průběhu školní docházky. S narůstajícím věkem se zvětšuje jejich význam. Vrstevnická skupina se dá charakterizovat podle kritérií, které obecně platí pro sociální skupiny. Rozlišují se podle velikosti, struktury, z hlediska pohlaví a sociální nebo náboženské příslušnosti.⁴²

Jsou to sociální útvary, které jsou pro děti a dospívající mládež přitažlivé v mnoha ohledech. Vrstevnická skupina pro ně může nabídnout možnost sebeuplatnění, kooperaci a společné zážitky. Rodiče a dospělí mívají tendenci i adolescenty považovat

³⁹ MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

⁴⁰ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

⁴¹ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

⁴² Tamtéž

za děti, kdežto vrstevníci ve skupině jim nabízejí fyzickou a duševní vyspělost. Ve vrstevnické skupině se uplatňuje vztah rovnoprávnosti a umožnění svým členům pociťovat osobní nezávislost na dospělých. Bývá loajální a často toleruje chování, které dospělí či rodiče odmítají. Jedinci se vzájemně podporují v soudržnosti a pocitu náležitosti k celku.

„Důležitými znaky jsou cíle, normy, kterými se členové skupiny řídí, hodnoty, které vyznávají. Z tohoto hlediska se existence těchto skupin pohybuje na škále od skupiny s jednoznačně pozitivními cíli až po skupiny, jejichž cíle jsou asociální či přímo antisociální (party, bandy, gangy).“⁴³

Dalším důležitým znakem vrstevnické skupiny je formálnost a organizovanost.

Za vrstevnické skupiny se pokládají ty, které vznikly spontánně, přirozeně a nemají formální charakter. Jsou to skupiny rekreační nebo zábavné. Avšak postupem času mohou nabýt formálnosti a organizovanosti, která se projevuje různými pravidly, řádem nebo symbolikou. Nesmíme zapomenout na skupiny, které vznikly jako formální a organizované. Takový příkladem je výchovná skupina v domě mládeže, jelikož i ta může splňovat znaky vrstevnické skupiny.⁴⁴

Pro srovnání uvedeme znaky vrstevnické skupiny, jakožto neformální skupiny.

- členství je spontánní, zastoupené emotivní přitažlivostí a dobrovolné,
- Převažují vztahy osobních sympatií,
- Členové cítí sounáležitost,
- Struktura a hierarchie skupiny vyrůstá zevnitř života skupiny,
- Systém hodnot a norem vychází od jednotlivých členů,
- Systém kontroly je dle dohody,
- Řízení skupiny vychází z vůdcovských typů.⁴⁵

Vrstevnická skupina uspokojuje potřeby jedince a vytváří hodnoty a normy, s nimiž se jedinec identifikuje. Předností těchto skupin je to, že oceňuje i jiné vlastnosti než

⁴³ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž

dospělí, např. smysl pro humor, nápaditost, ochotu pomáhat či různé jiné dovednosti. Je to jakási forma relaxace, zábavy a uvolnění, která vstupuje do popředí v zátěžových situacích, kterými jsou pro jedince kupříkladu školní povinnosti. Vrstevnická skupina nabízí také formy sociálního srovnávání, protože jejím členům záleží na tom, jak působí na ostatní a jak je ostatní hodnotí. Usilují o určité postavení a získání sympatií.

S formováním vrstevnické skupiny se vyhraňuje její struktura a vyvíjejí se normy a požadavky na chování jejích členů. Pro jedince je to motivační účinek, jelikož jejich plnění berou jako předpoklad úspěšného členství a neplnění se setkává s nesouhlasem a sankcemi. Jedinec může být skupinou odmítnut, přehlídnut i zavrhnut.

Každá vrstevnická skupina má své oblíbence, kteří jsou aktivní, optimističtí, mají smysl pro humor, chovají se čestně nebo dbají o svůj zevnějšek. Jedinci, kteří jsou odmítaní, se mohou vyznačovat malou schopností navazovat sociální vztahy, nedovedou se chovat společensky, jsou náladoví a nejistí, soustředí se na své problémy a ustupují do pozadí.

Ve vrstevnické skupině se rychle mění vztahy a střídají se pozice soupeře a spoluhráče. Jedincům dělá dobře, když jsou dalšími vrstevníky viděny, slyšeni a oceňováni. Vlastní pozice je posilována a narůstá pocit významnosti.

„Vědomě či nevědomě sdílejí stejnou zkušenost, stejnou životní pozici, stejné problémy, nejistoty a nejasnosti.“⁴⁶

Rozvíjení vlastní identity je pro jedince složité. Potřebuje získat sebeúctu a mnohdy si potvrdit svoje kompetence. Jedinec už se tolik neidentifikuje s rodinou, ale ve větší míře s vrstevnickou skupinou, ve které získává sociální identitu.

Bohužel se také zvyšuje riziko experimentů v oblasti, která porušuje běžné sociální normy chování. Zvyšuje se potřeba v dokazování si vlastní nezávislosti na společnosti a opovrhování jejích norem. To se projevuje demonstrováním nechutí, například nošením starého a nevkusného oblečení, patřit k nějaké subkultuře, či páchat vandalismus, který nemá žádný smysl. Jedinci ve vrstevnických skupinách nalézají vše, co potřebují a odpoutávají se od rodin, ve kterých jim chybělo citové zázemí. Rodiče ani škola pro ně nejsou žádnou autoritou a jejich chování mnohdy neovlivní. V mnoha

⁴⁶ MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

případech začíná jít o přestupky, které mají charakter nebo se mění v kriminální chování.

3.2 Mládež a volný čas

Tak jako je pro mládež důležitá vrstevnická skupina, neméně důležitou složkou je i volný čas. Ten má mnoho definic, proto autor pro upřesnění uvede některé z nich.

„Čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovanému práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby včetně spánku.“⁴⁷

„Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá pro splnění pracovních i nepracovních povinností.“⁴⁸

Volný čas mládeže a jeho naplňování vhodnými aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. Do určité míry může kvalitní trávení volného času zabezpečit nedostatky rodinného prostředí, školy a jiných vlivů. Avšak rodina je pořád dominantním místem a primárním postavením vzhledem k osvojení si aktivit ve volném čase svým výchovným působením.⁴⁹

V životě mládeže došlo k institucionálnímu zabezpečení volného času. Sport i kultura dosáhly komerčních účelů a velký vliv mají i informační technologie. Mládež

⁴⁷ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

⁴⁸ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

⁴⁹ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

v poslední době preferuje televizi, reprodukovanou hudbu, internet, mobilní telefony a tzv. nicnedělání.⁵⁰

Pokud si jedinec vybere kvalitní náplň volného času, má šanci, že bude v něčem úspěšný a něco ho bude zajímat. Tím se bude zmenšovat riziko podílení na sociálně patologických činnostech, které mají mnohdy za důsledek pokles zájmu a snížení kvality společenské péče a volný čas mládeže. To, jak využíváme náš volný čas, se odráží v životním stylu a způsobu našeho života.⁵¹

„Životní styl reflektuje hodnotovou orientaci člověka, která se utváří na základě aktivit jedince a vlivem životních podmínek.“⁵²

Současná mládež projevuje volným časem svůj životní způsob. Pro každého jedince je důležité, jak hodnotí význam využití volného času ve svém životě. Význam trávení volného času se pak odráží v jeho funkcích, které jsou:

- odpočinková (relaxační, regenerační),
- zábavní (kompenzační),
- kultivační,
- sociální (socializace, příslušnost ke skupině).⁵³

Volný čas je možné vnímat jako prostor, o kterém si každý svobodně může rozhodovat. Hojnými požadavky, které jsou od volného času požadovány, patří: svobodné rozhodování o náplni, odreagování se, pobavení se, nebo naučení se novým činností. Za velký problém je možné považovat poměr mezi aktivní a pasivní formou trávení volného času. Dalším problémem je poměr mezi přáním věnovat se a skutečnou realizací dané činnosti. Mnohé výzkumy, prokázali, že volný čas je velmi úzce spjat se sportovními aktivitami. Je tedy zřejmé, že k významným atributům v životech jedinců patří pohybová aktivita či sport. Mládež tráví svůj volný čas dle svých představ, zájmů a schopností, bez ohledu do jaké sociální skupiny patří. Přesto je možné zaznamenat v některých oblastech a názorech učňovské mládeže jistou odlišnost. Za jeden z důvodů,

⁵⁰ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

můžeme považovat skutečnost, že učňovské školy nemají příliš vysoké nároky na domácí přípravu, tím mají studenti více času a prostoru, se kterým si leckdy neví rady. Naopak studenti ostatních středních škol či gymnázií mají náročnější domácí přípravu, a proto se snaží, maximálně efektivně svůj volný čas využít. Ačkoliv je nereálné způsoby trávení volného času diktovat či organizovat je důležité, aby byla mládež vedena k smysluplnému využití.⁵⁴

Mezi mládeží jsou určité disproporce týkající se množství volného času, někteří ho mají velmi málo, jiní ho mají nadbytek. V případě nedostatečného množství volného času, může docházet k přetěžování pracovních či školních povinností, nevhodnému rozvržení denních aktivit. Jedinci s nadbytečným množstvím volného času, ho mnohdy nedokážou využít. Většinou volný čas tráví nahodile společně s vrstevníky, ale žádné činnosti se systematicky nevěnují, nudu mnohdy zahánějí činnostmi, které nejsou společností akceptovatelné. Mládež má mnohem více volného času než dospělí jedinci, rozdíly je možné spatřovat i v míře samostatného ovlivňování, rozložení během dne, množství, ale i strukturou činností a finančními možnostmi.⁵⁵

Mezi aktivity, které se v poslední době dostaly do popředí při volnočasových aktivitách, patří využívání informačních technologií, nicnedělání a nuda. Prožívání nudy může vést k patologickému trávení volného času. Při trávení volného času pomocí informačních technologií je možné zařadit práci a hry na počítači, využívání mobilních telefonů či komunikaci přes internet. Mezi jeden z atributů charakterizující volný čas je fakt, že určitá část populace nemůže svůj volný čas realizovat. Důvodem jsou chybějící odpovídající možnosti, např. nedostatečná nabídka volnočasových aktivit či nedostatek vhodných prostorů. Někteří jedinci mají volný čas a chtěli by ho využívat, ale nedokážou to, neumí se orientovat v nabídce, neví jak s časem vhodně naložit, mají nedostatek návyků, informací nebo dovedností.⁵⁶

V posledních letech došlo k jistým změnám ve vývoji volnočasových aktivit, rozvojem informačních technologií a společenských změn došlo ke zkomercializování volného času. Výrazný pokles je možné spatřovat v čtenářských aktivitách, snižování

⁵⁴ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ Tamtéž

návštěvnosti sportovních klání. Výrazně posiluje posezení a povídání si s přáteli v restauračních zařízeních, ale také prosté nicnedělání. Aktivní trávení volného času zaujímá zadní příčky pomyslného žebříčku, zároveň je možné konstatovat, že duševní aktivity spolu s pasivitou výrazně převažují a nejsou nikterak kompenzovány. Značným negativním fenoménem dnešní doby je medializace, mládež vyrůstá pod tlakem masové kultury, zejména prostřednictvím komerčních televizí. Sport společně s jinými aktivními formami trávení volného času se stávají namáhavé. Tělesná aktivita může přispět k harmonizaci a integraci osobnosti každého jedince. Sport a sportovní hry je možné považovat za nejfrekventovanější oblast výskytu vhodných prožitků s optimalizací zkušeností s volnočasovými aktivitami, a proto by dnešní mládež měla v dostatečné míře nenásilnou formou maximálně využívat nabídku volnočasových aktivit. Je nutné, aby byly nabízeny nové, atraktivní a prožitkové činnosti, které by více vyhovovaly požadavkům dnešní mládeže. Možnost zlepšení je patrná ve vzdělávání dobrovolných i profesionálních pracovníků v oblasti volnočasových aktivit.⁵⁷

⁵⁷ KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

4 RODINA

V této kapitole autor obecně přiblíží základní charakteristiku a funkce rodiny. Pro každého jedince je v životě rodina velmi důležitá. Definic ohledně rodiny je mnoho a každý autor ji uvádí jinak.

„Je to společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.“⁵⁸

„Institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí.“⁵⁹

Rodinu lze tedy chápat jako malou, neformální sociální skupinu, kterou manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí tvoří vzniklý svazek lidí, kteří žijí ve společné domácnosti. Členové rodiny jsou zainteresováni na společném prožívání a vzájemné pomoci. V každé současné rodině jsou vymezeny funkce, které musí tato skupina plnit. Jsou vymezeny i povinnosti, které plní jednotliví členové rodiny. Taktéž jsou vymezeny okolnosti, za nichž může rodina existovat, ale i normy, podle kterých se může právně zrušit. Není zapomenuto na povinnosti, které musí členové rodiny splňovat po rozvodu.

Každá rodina tvoří určitou strukturu a plní určité funkce. Struktura rodiny je tvořena soustavou jejich členů, ale i souhrnem vzorců chování, které se mezi členy rozvíjí, souhrnem pravidel, na základě kterých se tyto vzájemné vztahy řídí a uskutečňují se jimi rodinné úkoly.

Rozeznáváme typy rodinné struktury, které označujeme: orientační (výchozí), rozmnožovací (nově založená). Rodina je nukleární (dvougenerační soužití manželů a jejich dětí) a vícegenerační (soužití s prarodiči). Rodina je prvotní (založená dvěma svobodnými bezdětnými lidmi), druhotná (založená rozvedenými nebo ovdovělými manžely). Rodina může být úplná (rodiče a děti), neúplná (vzniklá rozvodem nebo úmrtím).

⁵⁸ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

⁵⁹ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

V Evropě v posledních desetiletích klesá porodnost, zvyšuje se věk jedinců, kteří sňatky uzavírají, stoupá počet rodin, ve kterých se o dítě stará pouze jeden z rodičů, zároveň stoupá počet domácností, které tvoří pouze jeden člověk. Je možné konstatovat, že stoupá počet osob, které žijí společně, avšak děti nemají. Stoupá počet rozvodů, v České republice je přibližně 30 000 rozvodů ročně. Rodina přechází z industriálního období do postindustriálního. Ženy se emancipují, mají možnost volného vstupu na trh práce, to může způsobovat sníženou chuť angažovat se v typických ženských rolích v rodinách, např. role vychovatelky, kuchařky či hospodyňky. Tato situace může způsobovat problémy při výchově dětí, společně s nízkou ochotou mužů spolupodílet se na výchově a chodu domácnosti. Svůj podíl nese i možnost žen samostatně se rozhodovat o těhotenství.⁶⁰

V dnešní době tradiční spojení rodiny ztrácí na svém významu. Dříve si celé generace předávali privilegia, pole, lesy, louky, domy či rodinné podniky, to v dnešní době lze spatřovat jen zřídka. Nejcennějším vkladem rodičů do dětí se stává vzdělání. V postindustriální době se doba vzdělávání prodloužila, vzdělání je v současnosti možné považovat za celoživotní proces. Každá rodina vytváří tlak na své potomky, aby se dostatečně vzdělávali a zdokonalovali. Nejvýše ceněnou hodnotou dnešní společnosti jsou individuální svoboda, osobní rozvoj, sebeuplatnění a v neposlední řadě možnost volby.⁶¹

Zdrojem odůvodněných obav je stále slábnoucí vazba mezi partnerstvím a rodičovstvím. Jedinci, kteří jsou vychováni pouze jedním z rodičů, mají horší školní výsledky, více psychických, zdravotních problémů, také mají více střetů se zákonem v porovnání s jedinci ze stejné socioekonomické třídy, kteří vyrůstají s oběma rodiči. Dle mnohých výzkumů působí přítomnost otce v rodině jako faktor zabraňující delikvenci synů. Chlapci, kteří žijí ve společné domácnosti i s nevlastním otcem mají výrazně menší sklon k překračování hranic zákona.⁶²

Tradiční pojetí dvougenerační rodiny je na ústupu, místo ní vznikají nové typy rodin. Tyto rodiny jsou schopny plnit své základní funkce, avšak špatně fungujících rodin

⁶⁰ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

⁶¹ Tamtéž

⁶² Tamtéž

bude i nadále přibývat a bude zesilovat tlak na to, aby jejich funkce přebíraly orgány státní správy. Současná společnost má pouze velmi omezené množství možností, jak přinutit rodiče, kteří preferují svoje zájmy před plněním rodičovských povinností.⁶³

4.1 Funkce rodiny

Každá rodina je hodnocena z hlediska plnění jednotlivých funkcí, které budou popsány v následující podkapitole.

Biologická neboli reprodukční funkce slouží k zachování lidstva. Rodina je místem legalizovaného pohlavního styku a místem, kde se realizuje reprodukční proces. Sexuální život v manželství je součástí harmonického soužití mezi manžely a důležitým faktorem její duševní rovnováhy. Bohužel v dnešní době jde tato funkce do pozadí, protože mnoho lidí dítě bere jako překážku a raději dávají prostor vlastní seberealizaci a profesnímu či kariéernímu růstu.⁶⁴

Ekonomická funkce je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se zapojují do výrobního i nevýrobního procesu v rámci vykonávání určitého povolání. Rodina se stává spotřebitelem, na kterém je závislý trh.⁶⁵

Ochranná funkce slouží k zajišťování všech životních potřeb nejen u dětí, ale u všech členů rodiny. Je to souhrn všech potřeb biologických, hygienických, zdravotních, ale taktéž je to příprava dětí na osamostatnění a dospívání. Tato funkce se projevuje ve vztahu rodič x dítě a naopak. Kdy nejprve rodiče pečují o své děti a následně děti pečují o své rodiče například ve stáří.⁶⁶

Výchovná funkce – rodina je první sociální skupinou, která učí děti se přizpůsobovat na život. Díky této funkci si osvojujeme základní návyky a způsoby chování, které jsou

⁶³ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

⁶⁴ SZŠaVOŠ MB. [online] © 2015 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: http://www.szšaVOŠ.cz/admin/upload/sekce_materialy/Rodina.pdf

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Tamtéž

běžné ve společnosti. Je to příprava všech dětí na praktický život. V této funkci můžeme zmínit styly ve výchově, které se objevují. Jedná se o styl velmi liberální (kdy dítěti je vše dovoleno), hýčkající (dítě je rozmazlováno), perfekcionista (rodiče dítě ve všech směrech usměřují), hypochondrizující (rodina projevuje o dítě nepřiměřené obavy), autoritativní (dítě musí plnit příkazy), tvrdý (dítě je trestáno fyzickým násilím). Jako nejoptimálnější styl výchovy je považován demokratický, který je založený na vztahu partnerství, ve kterém je připouštěna diskuze.⁶⁷

Rekreační funkce se projevuje v trávení volného času všech členů rodiny pohromadě. Veškeré aktivity tohoto typu se týkají všech členů rodiny, ale pro děti mají největší význam. Je to souhrn zájmových činností až po trávení dovolené apod.⁶⁸

Emocionální funkce rodiny je nezastupitelná a zásadní. Nikdo jiný nedokáže totiž vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, jako právě rodina. Bohužel v dnešní době přibývá rodin, které tuto funkci naplnit neumí, nebo jí plní s velkými obtížemi. Důvodů je mnoho, ať už se jedná o rozvody či velké zaneprázdnění obou rodičů. Právě proto narůstá počet dětí, které trpí citovou deprivací.⁶⁹

4.2 Rodina jako socializační a výchovný činitel

V dnešní době se stále více rodičů zajímá o to, co by měli své děti naučit, aby se v životě cítily šťastné a dokázaly se dobře orientovat ve společnosti. Pomáhají dětem najít rovnováhu mezi jejich zájmy a tím, co po nich vyžaduje dnešní svět. Rodiče si uvědomují, že jejich výchova je důležitá a že se nemohou řídit pouze svým instinktem. Výchovný úspěch závisí na jasných cílech, kdy rodiče uplatňují hodnoty, které sami uznávají a svůj osobní příklad. Učit děti uznávat základní morální hodnoty je nejdůležitější a nejefektivnější způsob výchovy, kterým můžeme přispívat k tomu, aby

⁶⁷ SZŠaVOŠ MB. [online] © 2015 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: www.szsmb.cz/admin/upload/sekce_materialy/Rodina.pdf

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

jejich život byl šťastný. Děti svými pokusy a omyly zjišťují, že mezi životem postaveným na hodnotách a pocitem štěstí existuje vzájemná souvislost. Rodina je pro dítě nejdůležitější skupinou a vše co se děti naučí od rodičů, má na ně hlubší vliv, než to, co se mohou naučit ve škole.⁷⁰

Dítě si z rodiny neodnáší jen veškeré představy o hodnotách, ale také o rodině, manželství a pracovním uplatnění. Tyto představy si přehodnocuje a ponechává si z nich to, co považuje za pozitivní a důležité. Bez intenzivního pouta mezi rodiči a dětmi, by neměly tyto představy pevné zakotvení. Rodina má velký smysl i pro samotné rodiče, neboť je základem sebehodnocení, což znamená, že je dospělý člověk rodinou utvrzován ve své roli (sexuální, rodičovská, emocionální). Všem svým členům rodina vytváří domov. Vzhledem k velké míře otevřenosti a sdílnosti umožňuje svým členům vyrovnat se s problémy a také společně sdílet všechny radosti. Všem členům poskytuje také podporu a je jakýmsi zdrojem bezpečí.

V rodině se nejprve dítě učí komunikovat, respektovat názory a postoje druhých a sdílet problémy. Počáteční sociální výcvik se děje většinou stykem mezi matkou a dítětem. Díky sociálnímu aktu mezi matkou a dítětem, který je charakterizován uspokojováním tělesných potřeb, se utváří vztah k závislosti a ke kázni. Matka podněcuje dítě k některým činnostem, v jiných mu zabraňuje a tím stanoví režim a dbá na jeho dodržování. Dítě vycítí, že k potřebám musí sladit své chování s chováním matky. Rodina uspokojuje potřeby biologické a sociálně psychické, prostřednictvím nich vytváří základní citové vztahy (sympatie, láska, náchylnost).

Rodiče jsou pro dítě zdrojem výchovy, opory, autoritou, ale i vzorem chování. „*Výchova je záměrné působení vychovatele na vychovávaného. Předpokládá, že vychovatel má na zřeteli určitý výchovný cíl, k němuž chce vychovávaného dovést a užívá k tomu určitých výchovných prostředků.*“⁷¹

Z hlediska autority je pro dítě v raném dětství především matka pro jeho závislost při uspokojování biologických a citových potřeb. V pozdějším období se zvyšuje autorita otce.

⁷⁰ EYROVI, L., R. *Jak naučit děti hodnotám*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7178-360-9.

⁷¹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

Nesmíme opomenout situace, kdy naopak rodiče pro své dítě nejsou oporou, autoritou ani adekvátním vzorem chování. Často se setkáváme s nevhodným přístupem k dítěti a nesprávnou výchovou. Jak již bylo řečeno, nesprávným typem rodinné výchovy je autoritativní výchova, kdy rodiče vydávají striktní příkazy a vyžadují okamžitou poslušnost a podrobení se vůči autoritě. Zmíněný styl aplikují rodiče, kteří sami prošli velmi přísnou výchovou v dětství, nebo ti, kteří mají strach, aby se u dětí neobjevily nežádoucí vlastnosti některých příbuzných. Pokud je dítě podrobena této výchově, může se stát, že z něho vyroste člověk pasivní, neprůbojný, přecitlivělý až úzkostlivý, nebo dítě velmi vzdorovité až agresivní.

Opakem jsou rodiče, kteří u svých dětí praktikují výchovu rozmazlující. Ti jsou ve všem nadměrně shovívaví. Zastávají se dítěte ve všech okolnostech a nedovedou mu nic odepřít. Tento přístup se vyskytuje u rodičů, kteří nemohli mít dlouho dítě nebo chtějí dítěti vynahradit to, co sami zažili v dětství nebo mít nemohli. Produktem této výchovy jsou děti sobecké, neposlušné, náročné, které nemají dostatečně interiorizované sociální normy.

Výchova nadměrně starostlivá pojímá příliš ochranný postoj k dítěti. S touto výchovou se setkáváme u rodičů, kteří své dítě měli v pozdějším věku nebo u rodičů, kteří vychovávají jedináčka. Dítě, které je vychováváno tímto stylem, je zpravidla nesamostatné, někdy až chorobně závislé na rodičích.

U lhostejné výchovy rodiče preferují jiné hodnoty, na výchovu dítěte nemají mnoho času a chybí jim energie. Tato výchova vytváří z dětí jedince často deprivované, které hledají citové zázemí často mimo rodinu.

Mezi další postoj patří nedostatek lásky. Nejčastější příčinou tohoto postoje je nechtěné těhotenství, či skutečnost, že dítě neplní očekávání rodičů v některém směru. Takovéto dítě, které vyrůstá bez lásky, má pocity křivdy, mnohdy k lidem zaujímá pocity nedůvěry a v určitých situacích se chová agresivně.

Mnoho rodičů se dopouští chyb ve vztahu ke svým dětem. Mezi takové chyby patří orientace na výkon dítěte, kdy láska rodičů je vázána na úspěchy ve škole, ale také i v mimoškolních aktivitách, například ve sportu. Rodiče si tímto způsobem vynahrazují

to, co v dětství sami nedovedli a nezískali. Dítě má strach, že nenaplní ambice rodičů a převládá v něm pocit, že není milováno.

„V každé rodině by měl platit trvalý, pevný, i když nepsaný výchovný systém, v němž jsou zahrnuty požadavky rodičů vůči potomstvu, práva a povinnosti rodičů a dětí a systém odměn a trestů. Nelze se totiž chovat společensky žádoucím způsobem, když nejsou přesně stanoveny obecné mantinely chování a postihy za porušení smluvených norem.“⁷²

Rodina je na základě Všeobecné deklarace lidských práv pokládána za přirozený a základní prvek společnosti, ve kterém má právo na ochranu. Rámec zodpovědnosti rodičů je jasně vymezen Úmluvou o právech dítěte. Základním smyslem všech rodičů, by měl být zájem o dítě, protože se jedná o prvek určující rodičovskou výchovu.

Všechna práva dětí se odvíjejí od těch nejzákladnějších hodnot, až po ty nejdůležitější hodnoty v životě. Každá rodina zprostředkovává jedinci sociální zabezpečení a vybavuje ho sociálním statutem. Děti se postupně mění směrem k nezávislosti, která vede k založení vlastní rodiny, výchovou dětí a péčí o stárnoucí rodiče. V rodině taktéž dochází k přenosu kultury, kdy se předávají tradice, zvyky, obyčeje a dochází k osvojování základních hodnot života a orientování jedince na tyto hodnoty.

4.3 Prevence rodinných problémů

„Nezvládnutím náročných situací v životě rodičů vzniká v rodině řada nepříznivých momentů, mezi nimi někdy až zavrhuující postoj k dítěti. To v něm vytváří silný a dlouhodobý stav frustrace, který komplikuje vývoj osobnosti a při dalších nepříznivých podmínkách zvyšuje pravděpodobnost nežádoucího vývoje. I v případech zdařilé kompenzace vnějším úspěchem mohou přetrvávat nepříznivé jevy, v podobě pocitu nejistoty, neuspokojení prací, životem.“⁷³

⁷² FRANK, P. *Malí velcí tyrani*. Liberec: Dialog, 1996.

⁷³ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

Pokud rodina selhává v oblasti výchovy mravních citů a vytváření hierarchie hodnot a rodiče děti zahrnují jen materiálním přebytkem, objevuje se u adolescentů syndrom rizikového chování v dospívání, někdy označovaný termínem „morbidita mládeže“.⁷⁴

„Pokud vyrůstalo dítě v rodině a posléze výchovně selhalo nebo se projevíly poruchy chování, pak vězme, že jsme se někde v procesu výchovy dopustili byť neúmyslné chyby. Díváme-li se na vlastní dítě, jež žije v naší rodině, je to stejné, jako bychom se dívali na svoje výchovné úspěchy či přehmaty.“⁷⁵

Jak již bylo řečeno, rodina je nejdůležitější faktor, který působí na dítě od nejranějšího věku. Má výrazný podíl na utváření jeho osobnosti, v podstatě většina vlastností, názorů a konečně i životní styl jsou ovlivněny rodinnou výchovou. Většina výzkumu se utvrzuje v přesvědčení, že základ jakéhokoliv patologického chování je třeba hledat v rodině.⁷⁶

Neexistují žádné recepty na předejití problémů. Ale měli bychom znát a pamatovat si určité postupy, jak tomu předcházet. Učme se poslouchat své děti. Jsou neobyčejně vnímavé, je-li jim poskytována dostatečná pozornost. Existuje velké množství nepatřičných reakcí, které mohou způsobovat pozastavení komunikace a vzájemné spolupráce.

Pozorné naslouchání je velmi důležitým prvkem komunikace, a proto je vhodné dávat dostatečně najevo, že opravdu vnímáme a nasloucháme, co nám sdělují. Dítě neočekává rady, ale pochopení, porozumění a ujištění. Nedostatečná sebedůvěra, vnitřní napětí a pocity méněcennosti patří mezi vysoce rizikové faktory při vzniku sociálně patologického chování. Jedinci, kteří jsou komunikativní a dokážou se prosadit mezi vrstevníky, mají větší šanci nepodlehnout negativnímu působení.

Rodiče by měli umět pomoci svým dětem stanovit si skutečné reálné cíle a hodnoty. Je dobré, když si děti vytvoří pevný hodnotový systém a dokážou rozlišit, co je dobré a co nikoliv. Každý rodič by měl být schopen pomoci zvládat negativní tlaky ze strany

⁷⁴ NYTROVÁ, O., PIKÁLKOVÁ, M. *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Praha: UJAK, 2011. ISBN 978-80-7452-014-3.

⁷⁵ FRANK, P. *Malí velcí tyraní*. Liberec: Dialog, 1996.

⁷⁶ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

vrstevníků. Tento tlak může být velmi silný a dokáže zcela změnit nastavení hodnotového systému. Rodiče by měli být bráni jako pozitivní příklad v postojích vůči patologickému chování.

5 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA VÝCHOVNÉHO ÚSTAVU

V této kapitole bude popsána charakteristika Výchovního ústavu. Dle § 14 zákona č. 109/2002 „*Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou, s uloženou ochrannou výchovou, které jsou nezletilými matkami a pro jejich děti, nebo které vyžadují výchovně léčebnou péči, popřípadě se ve výchovném ústavu pro tyto děti zřizují oddělené výchovné skupiny. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženou ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let.*“⁷⁷

Mezi základní a trvalé úkoly tedy patří vytváření optimálního prostředí pro svěřené jedince tak, aby profesionálním přístupem a všemi možnými způsoby byly eliminovány patologické jevy v jejich chování, hodnotová orientace a priority. Ve výchovném ústavu je využíváno výchovné práce, která vychází z Deklarace práv dítěte. Mezi další cíl této práce patří vytváření optimálních podmínek pro úspěšné zařazení svěřenců do společnosti po propuštění z výchovného ústavu.

Jak se takový jedinec dostane do výchovného ústavu nelze obecně říci. Typy klientů jsou různé. Každý jedinec má jiné rodinné zázemí, jiné problémy i specifika a také jiné potřeby. Obecně se dá ale konstatovat, že se jedná o jedince, kteří ve svém běžném životě selhali, porušovali obecně platné normy, které od nich společnost vyžaduje, tzn. jejich chování, bylo zcela nežádoucí. Autor zastává názor, že důležité faktory, které vedou k zařazení jedinců do ústavní výchovy, jsou výlučně v prostředí a stylu výchovy, ale taktéž ve školních dovednostech, v rodinném zázemí a trávením volného času.

⁷⁷ ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=109/2002&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Všechny tyto faktory působí na výchovu jedince. Podle Janského „*obecně platí, že chování jednotlivce závisí na interakci mezi dědičnými vlivy a vlivy prostředí. Geny určují hranice potenciálu jednotlivce, míra jeho aktualizace závisí na vlivech prostředí.*“⁷⁸

Jako nejčastější znaky důvodů ocitání jedinců ve výchovném ústavu jsou:

- Nedostatečné rodinné prostředí, vztahy jsou nefunkční, až patologické,
- u jedinců nepřevládá vztah ke vzdělání, k aktivnímu trávení volného času, chybí smysluplné využití volného času, na kterém se podílejí rodiče,
- převládají pokročilé zkušenosti s návykovými látkami (marihuana, pervitin),
- jedinci vykazují poruchy chování, záškoláctví, agresivity a páchání trestné činnosti,
- u jedinců chybí soudný náhled na své chování, převládá u nich účelové jednání, které je výhodné jen pro ně.

⁷⁸ JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 CÍL PRŮZKUMU

Praktická část diplomové práce se zabývá problematikou hodnotové orientace mládeže. Výzkum je zaměřen na hodnotovou orientaci u vybrané skupiny mládeže, která je zacílena na respondenty z Výchovného ústavu.

Pro zpracování průzkumu bylo vybráno 60 respondentů ze tří různých skupin. Konkrétně 20 respondentů z Výchovného ústavu dětí a mládeže Nové Domky, 20 respondentů z Gymnázia Tachov a 20 respondentů ze Střední průmyslové školy Tachov, konkrétně respondenty, kteří studují tříletý učební obor. Respondenti budou dotazováni formou náhodného výběru ve věku 16 – 17 let.

Cílem praktické části diplomové práce „Hodnotová orientace mládeže ve Výchovném ústavu v okrese Tachov“ je analýza hodnotové orientace jedinců ze tří různých skupin. Pro zpracování tohoto rozsáhlého úkolu byly vytvořeny hypotézy:

H1 Svěřenci výchovného ústavu uznávají jiné hodnoty než žáci gymnázia a žáci učebního oboru.

H2 Svěřenci výchovného ústavu rodinu – rodinné zázemí nepovažují za důležité.

H3 Svěřenci výchovného ústavu tráví raději volný čas ve vrstevnické skupině nežli v rodinném prostředí.

Na základě stanovení hypotéz bylo zvoleno několik dílčích cílů:

1. Zjistit, které hodnoty uznává vybraný výzkumný vzorek.
2. Porovnat rozdíly mezi odpověďmi respondentů ze tří různých skupin, tj. z výchovného ústavu, gymnázia, středního odborného učiliště.
3. Zjistit, které hodnoty jsou u vybrané skupiny mládeže nejdůležitější.

6.1 Charakteristika školských zařízení

Výzkumné šetření diplomové práce proběhlo ve Výchovném ústavu Nové Domky, na gymnáziu Tachov a na Střední průmyslové škole Tachov.

Výchovný ústav dětí a mládeže Nové Domky se nachází v regionu Tachov a vznikl v roce 1994 jakožto dislokované pracoviště Výchovného ústavu dětí a mládeže Hostouň. Nacházejí se zde mladiství, kterým byla uložena ochranná nebo ústavní výchova.

Gymnázium v Tachově bylo založeno v roce 1958 a v současné době nabízí šestileté gymnaziální všeobecné vzdělání žákům s ukončeným sedmým ročníkem základní školy. Vlastní školní vzdělávací program tvoří nabídku volitelných předmětů v různých ročnících a zaměření (přírodovědné, humanitní, univerzální) do posledního ročníku, v němž už žáci mají jasnou představu o své budoucí profesi. Školní vzdělávací program je zpracován tak, aby odpovídal potřebám vzdělávání žáků nižšího a vyššího gymnázia, aby respektoval mezioborové vazby a zároveň prohluboval veškeré vědomosti, které žák nabyl předchozím studiem.

Střední průmyslová škola Tachov vznikla v roce 1952 jako Střední odborné učiliště, které bylo zaměřeno na stavební výrobu. V současné době škola poskytuje vzdělání v oborech, které poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou (strojírenství, informační technologie) a střední vzdělání s výučním listem (strojní mechanik, obráběč kovů, elektrikář, truhlář, zedník).

6.2 Charakteristika použitých metod

Pro získání přesnějších údajů o hodnotové orientaci, si autor zvolil techniku dotazníkového šetření a metodu řízených rozhovorů.

Dle Gavory „dotazník je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů. Tato frekventovanost je často dána (zdánlivě) lehkou konstrukcí dotazníku. Výsledkem někdy

bývají dotazníky, které jsou sestaveny nesprávně, nevhodně se zadávají a někdy i nesprávně vyhodnocují. Dotazník je určen především pro hromadné získávání údajů. Myslí se tím získávání údajů o velkém počtu odpovídajících. Proto se dotazník považuje za ekonomický výzkumný nástroj. Můžeme jím získat velké množství informací při malé investici času.⁷⁹ Autor při tvorbě dotazníku použil vlastní konstrukci, kdy nejprve udělal pilotní průzkum na šesti respondentech, zdali došlo k pochopení otázek a ochotě je vyplnit. Po tomto pilotním průzkumu vznikla finální verze. Celkem bylo rozdáno 75 dotazníků, z nichž se jich autorovy vrátilo 73 a následně 9 dotazníků bylo vyloučeno, protože nebyly kompletně vyhotoveny.

Dotazník v praktické části obsahuje 19 uzavřených otázek z různých oblastí, např. rodina (otázka č. 1, 2, 3), vzdělání (otázka č. 4, 5), přátelství (otázka č. 7, 8), záliby (otázka č. 14, 15), návykových látek (otázka č. 17, 18, 19), uznání (otázka č. 12, 13) apod.

Škálové otázky jsou rozděleny do kategorií znázorňující obecné hodnoty např. zdraví, láska, vzdělání apod. V dalším případě se zaměřují na konkrétní škálu pro měření určitého postoje a tím i hodnot, na které respondenti odpovídají dle závažnosti a důležitosti.

Autor se také rozhodl zvolit metodu řízeného rozhovoru s klientem z výchovného ústavu. „Aby měl rozhovor správný průběh, musí tazatel vědět, co se chce dozvědět, musí klást správné otázky, které povedou k informačně hodnotným odpovědím, a musí dotazovanému nabízet vhodnou zpětnou vazbu.“⁸⁰ Tento rozhovor měl být doplněním dotazníkového šetření a názorný příklad z praxe, proč se tento jedinec ocitl ve výchovném ústavu. Rozhovor proběhl v prostorách Výchovného ústavu Nové Domky a byl zaznamenán na diktafon. Zpočátku dotazovaný projevil lehkou nervozitu a obavu, ale následně vše proběhlo v klidné atmosféře. Autor měl zhruba připravené otázky, které byly vztahovány na klienta a jeho životní situaci. Celý rozhovor trval v rozmezí 15 – 20 minut.

⁷⁹ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

⁸⁰ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

6.3 Analytická část

V následující části práce jsou rozpracovány jednotlivé otázky. Jejich vyhodnocení obsahuje zastoupení uvedené v přesném počtu i jeho procentuální vyjádření a to jak u respondentů z výchovného ústavu, tak respondentů gymnázia a učebního oboru. Pro zjednodušení a přehlednění jsou údaje zpracovány do přehledných tabulek a jednotlivé otázky slovně zhodnoceny a rozebrány.

Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

Tabulka 1: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů – výchovný ústav

Vzdělání	Základní	Vyučen	Středoškolské	Vysokoškolské
Matka	4	13	3	0
%	20%	65%	15%	0%
Otec	2	12	5	1
%	10%	60%	25%	0%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z výchovného ústavu na tuto otázku odpověděli, že jejich rodiče mají vystudované odborné učiliště a to v 65% (matka) a v 60% (otec).

Tabulka 2: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů – gymnázium

Vzdělání	Základní	Vyučen	Středoškolské	Vysokoškolské
Matka	0	1	12	7
%	0%	5%	60%	35%
Otec	0	4	9	7
%	0%	20%	45%	35%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z gymnázia uvedli nejvyšší dosažené vzdělání rodičů středoškolské, vyjádřené v 60% (matka) a 45% (otec) a vysokoškolské shodně 35% (matka, otec).

Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů – učební obor

Vzdělání	Základní	Vyučen	Středoškolské	Vysokoškolské
Matka	0	8	12	0
%	0%	40%	60%	0%
Otec	0	15	5	0
%	0%	75%	25%	0%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z učebního oboru Střední průmyslové školy v Tachově odpověděli, že nejvyšší dosažené vzdělání rodičů převládá středoškolské v 60% (matka) a vyučen v 40% (matka). U otců převládá nejvyšší dosažené vzdělání vyučen v 75% a 25% středoškolské.

Uvedené hodnoty seřadte podle důležitosti, přičemž hodnotu nejvyšší důležitosti podle Vašeho názoru označte č. 1 a dále postupně.

Tabulka 4: Hodnoty – výchovný ústav

Hodnota	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zdraví	35%	30%	20%	15%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Rodina	45%	20%	35%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Peníze	40%	15%	30%	5%	5%	5%	0%	0%	0%	0%
Přátelství	30%	25%	0%	15%	20%	10%	0%	0%	0%	0%
Vzdělání	0%	20%	15%	15%	20%	20%	10%	0%	0%	0%
Příroda	0%	10%	10%	25%	10%	20%	15%	5%	5%	0%
Vlastenectví	0%	0%	5%	0%	0%	10%	40%	10%	20%	15%
Mír	15%	10%	25%	40%	5%	5%	0%	0%	0%	0%
Láska	10%	5%	35%	30%	15%	5%	0%	0%	0%	0%
Svoboda	5%	0%	0%	20%	45%	15%	15%	0%	0%	0%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Z této otázky vyplývá, že respondenti z výchovného ústavu preferují na předních místech hodnoty typu rodina, zdraví, peníze. Naopak nejméně uznávanou hodnotou jsou vlastenectví, svoboda, příroda.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 5: Hodnoty – gymnázium

Hodnota	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zdraví	20%	55%	10%	10%	0%	0%	0%	0%	5%	5%
Rodina	55%	20%	10%	5%	0%	0%	0%	10%	0%	0%
Peníze	5%	5%	10%	20%	5%	10%	10%	15%	10%	0%
Přátelství	5%	5%	15%	5%	20%	5%	10%	5%	0%	0%
Vzdělání	0%	0%	10%	20%	35%	20%	15%	5%	10%	0%
Příroda	0%	0%	5%	10%	5%	0%	20%	15%	20%	25%
Vlastenectví	0%	5%	0%	0%	0%	5%	15%	5%	15%	55%
Mír	5%	5%	0%	10%	0%	0%	10%	35%	25%	10%
Láska	0%	5%	5%	5%	30%	20%	20%	0%	5%	5%
Svoboda	10%	0%	5%	5%	5%	40%	15%	10%	10%	0%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti tachovského gymnázia za nejvíce uznávanou hodnotu označili rodinu a zdraví. Za nejméně uznávanou hodnotu vyjádřili vlastenectví a příroda.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 6: Hodnoty – učební obor

Hodnota	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zdraví	40%	35%	20%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5%
Rodina	45%	35%	10%	10%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Peníze	5%	10%	0%	10%	20%	5%	20%	5%	10%	15%
Přátelství	0%	10%	30%	25%	10%	10%	0%	0%	5%	10%
Vzdělání	0%	0%	10%	30%	10%	15%	5%	10%	10%	10%
Příroda	0%	0%	5%	5%	5%	5%	15%	10%	40%	15%
Vlastenectví	0%	5%	0%	0%	0%	10%	20%	10%	15%	40%
Mír	5%	0%	5%	0%	20%	10%	10%	35%	15%	0%
Láska	0%	5%	15%	15%	35%	10%	0%	15%	5%	0%
Svoboda	5%	10%	5%	5%	0%	35%	20%	10%	5%	5%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti učebního oboru ze Střední průmyslové školy Tachov preferují na předních místech hodnoty typu rodina, zdraví a nejméně preferovanou hodnotu označili vlastenectví, příroda, mír.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Seřad'te následující problémy podle závažnosti od 1 až 10. Od nejzávažnějšího k nejméně závažnému. Přičemž 1 bude nejzávažnější a 10 bude nejméně závažný.

Tabulka 7: Problémy – výchovný ústav

Problémy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kriminalita	0%	10%	5%	40%	20%	10%	5%	5%	5%	0%
Drogy	0%	10%	15%	55%	10%	10%	0%	0%	0%	0%
Válka	45%	25%	20%	5%	5%	0%	0%	0%	0%	0%
Násilí	10%	5%	15%	30%	10%	20%	5%	5%	0%	0%
Terorismus	40%	20%	15%	0%	20%	0%	5%	0%	0%	0%
Hanobení rasy	0%	5%	20%	10%	45%	15%	0%	5%	0%	0%
Alkoholismus	0%	5%	0%	30%	10%	35%	5%	10%	5%	0%
Netolerance	0%	5%	5%	10%	25%	30%	0%	5%	0%	20%
Lež	0%	10%	5%	5%	10%	15%	10%	35%	0%	10%
Zrada	10%	0%	5%	10%	15%	25%	10%	5%	5%	15%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z výchovného ústavu označili jako nejzávažnější problém: Válka, terorismus, naopak jako nejméně závažný problém vyznačili: Netolerance, lež, zrada.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 8: Problémy – gymnázium

Problémy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kriminalita	0%	0%	10%	60%	10%	10%	5%	5%	0%	0%
Drogy	5%	5%	10%	0%	45%	20%	5%	5%	0%	0%
Válka	60%	20%	5%	0%	0%	0%	5%	0%	10%	0%
Násilí	0%	10%	40%	10%	5%	25%	10%	0%	0%	0%
Terorismus	25%	45%	15%	0%	5%	0%	0%	0%	5%	5%
Hanobení rasy	0%	0%	10%	15%	10%	10%	20%	5%	10%	15%
Alkoholismus	0%	0%	0%	5%	5%	20%	30%	20%	5%	15%
Netolerance	5%	5%	5%	5%	0%	5%	10%	15%	20%	30%
Lež	0%	5%	5%	0%	10%	0%	0%	30%	25%	25%
Zrada	5%	10%	0%	5%	5%	10%	20%	15%	20%	10%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z gymnázia uvedli jako nejzávažnější problémy typu: Válka, terorismus, násilí, kriminalita. Naopak nejméně závažné problémy uváděli v typech: Netolerance, lež, hanobení rasy, zrada.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 9: Problémy – učební obor

Problémy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kriminalita	5%	15%	25%	15%	35%	5%	0%	0%	0%	0%
Drogy	10%	10%	20%	10%	20%	15%	5%	5%	5%	0%
Válka	50%	20%	0%	15%	5%	5%	0%	0%	5%	0%
Násilí	0%	10%	10%	25%	15%	25%	10%	0%	5%	0%
Terorismus	30%	35%	10%	5%	5%	0%	5%	5%	0%	5%
Hanobení rasy	0%	10%	25%	15%	10%	20%	5%	10%	0%	5%
Alkoholismus	0%	0%	5%	5%	0%	10%	15%	10%	20%	35%
Netolerance	0%	5%	0%	0%	0%	5%	25%	30%	25%	10%
Lež	0%	0%	5%	5%	0%	5%	15%	10%	25%	35%
Zrada	0%	0%	0%	5%	10%	10%	25%	25%	15%	10%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Mezi nejzávažnější problémy u respondentů učebního oboru byly uváděny válka, terorismus, hanobení rasy, naopak nejméně závažné problémy vidí ve lži, alkoholismu, zradě, netoleranci.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Seřad'te ty vlastnosti podle důležitosti, přičemž nejdůležitější hodnotu podle Vás označte č. 1 a dále postupně.

Tabulka 10: Vlastnosti – výchovný ústav

Vlastnosti	1	2	3	4	5
Čestnost	20%	30%	25%	10%	10%
Spravedlnost	40%	15%	25%	15%	5%
Upřímnost	30%	25%	25%	5%	15%
Tolerance	5%	5%	15%	20%	55%
Spolehlivost	5%	10%	20%	35%	30%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z výchovného ústavu uváděli vlastnosti v následujícím pořadí:

Spravedlnost, čestnost, upřímnost, spolehlivost, tolerance.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 11: Vlastnosti – gymnázium

Vlastnosti	1	2	3	4	5
Čestnost	15%	40%	30%	10%	5%
Spravedlnost	25%	30%	20%	15%	10%
Upřímnost	45%	10%	10%	5%	30%
Tolerance	10%	5%	10%	35%	40%
Spolehlivost	5%	15%	30%	35%	15%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z gymnázia uvedli nejdůležitější vlastnosti v následujícím pořadí:

Upřímnost, čestnost, spolehlivost, spravedlnost, tolerance.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 12: Vlastnosti – učební obor

Vlastnosti	1	2	3	4	5
Čestnost	25%	25%	15%	25%	10%
Spravedlnost	50%	15%	20%	5%	10%
Upřímnost	10%	40%	15%	15%	20%
Tolerance	0%	10%	20%	25%	45%
Spolehlivost	15%	10%	30%	30%	15%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti učebního oboru vyznačili vlastnosti podle důležitosti v následujícím pořadí: Spravedlnost, Upřímnost, Spolehlivost, čestnost, tolerance.

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Jak trávíte nejčastěji volný čas?

Tabulka 13: Volný čas – výchovný ústav

Volný čas	Věková skupina 16 – 17 let	Pořadí	%
S rodiči	0	4	0%
S vrstevnickou skupinou	14	1	70%
Sám	2	3	10%
V rámci volnočasové aktivity	4	2	20%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Za nejčastější odpověď u otázky trávení volného času byla u respondentů z výchovného ústavu označena odpověď „s vrstevnickou skupinou“. Naopak odpověď „s rodiči“ nevyznačil nikdo.

Tabulka 14: Volný čas – gymnázium

Volný čas	Věková skupina 16 – 17 let	Pořadí	%
S rodiči	2	4	10%
S vrstevnickou skupinou	5	2	25%
Sám	3	3	15%
V rámci volnočasové aktivity	10	1	50%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z gymnázia vyznačili, že nejvíce tráví volný čas v rámci **volnočasové aktivity**, dále **s vrstevnickou skupinou**. Jen malé % vyjadřuje hodnotu **sám**, **s rodiči**.

Tabulka 15: Volný čas – učební obor

Volný čas	Věková skupina 16 – 17 let	Pořadí	%
S rodiči	2	4	10%
S vrstevnickou skupinou	7	2	35%
Sám	3	3	15%
V rámci volnočasové aktivity	8	1	40%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z učebního oboru nejčastěji uvedli, že tráví volný čas v rámci **volnočasové aktivity**, dále **s vrstevnickou skupinou** a jen malé % má zastoupená hodnota **sám**, **s rodiči**.

Seřad'te následující drogy podle závažnosti, přičemž nejzávažnější hodnotu podle Vás označte č. 1 a dále postupně.

Tabulka 16: Drogy – výchovný ústav

Hodnota	1	2	3	4	5
Alkohol	0%	75%	15%	10%	0%
Káva	0%	0%	0%	10%	90%
Marihuana	0%	5%	5%	75%	15%
Pervitin	90%	10%	0%	0%	0%
Cigarety	0%	0%	60%	15%	25%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z výchovného ústavu uvedli závažnost drog v tomto pořadí: **Pervitin, alkohol, cigarety, marihuana, káva.**

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 17: Drogy – gymnázium

Hodnota	1	2	3	4	5
Alkohol	5%	20%	40%	35%	0%
Káva	0%	5%	5%	0%	90%
Marihuana	0%	70%	20%	10%	0%
Pervitin	95%	5%	0%	0%	0%
Cigarety	0%	0%	35%	50%	15%

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z gymnázia uvedli závažnost drog v následujícím pořadí: **Pervitin, marihuana, alkohol, cigarety, káva.**

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

Tabulka 18: Drogy – učební obor

Hodnota	1	2	3	4	5
Alkohol	0%	5%	35%	60%	0%
Káva	5%	10%	0%	0%	85%
Marihuana	0%	75%	15%	0%	10%
Pervitin	95%	5%	0%	0%	0%
Cigarety	0%	5%	50%	40%	5%

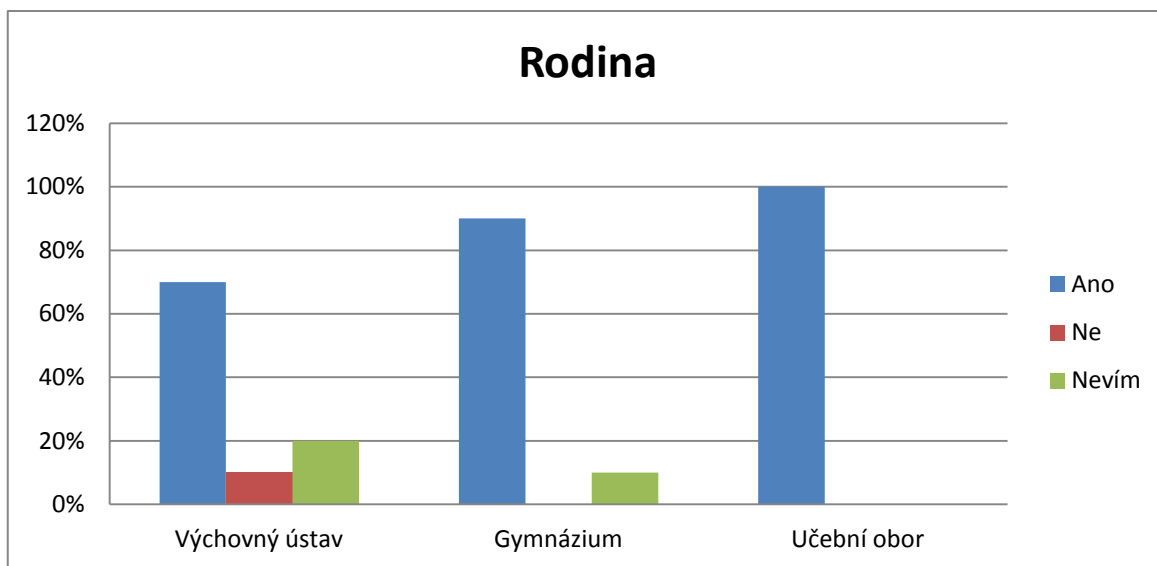
Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Respondenti z učebního oboru uvedli závažnost drog v následujícím pořadí: **Pervitin, marihuana, cigarety, alkohol, káva.**

Legenda: uvedená hodnota v tabulce uvádí procentuální zastoupení, kdy vždy jeden respondent je 5%.

1) Je pro vás důležitá rodina?

Graf 1: Rodina

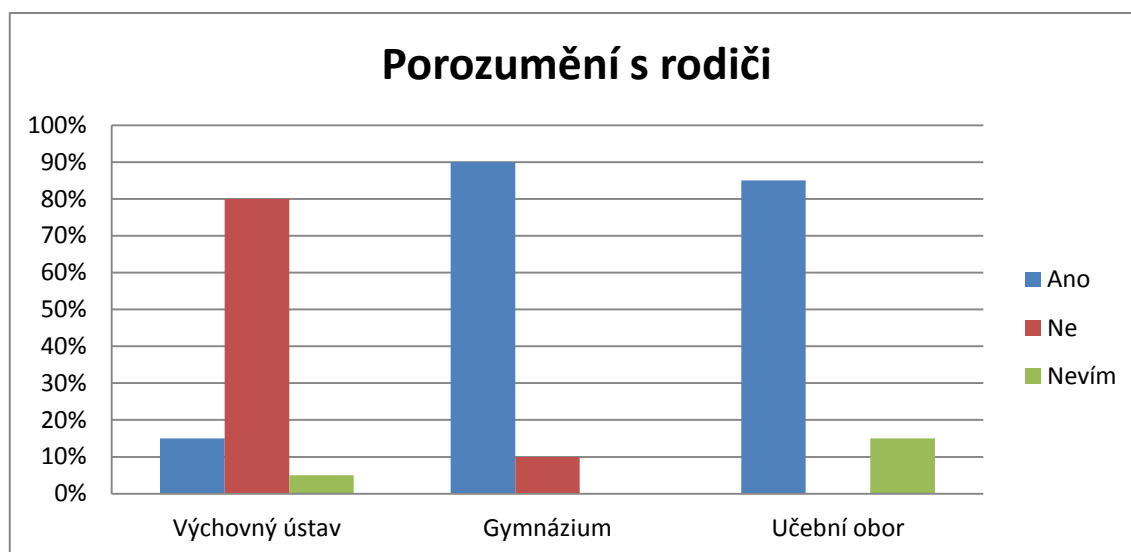

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Na tuto otázku odpovědělo 14 respondentů z výchovného ústavu „ano“ (70%), dva respondenti odpověděli „ne“ (10%) a čtyři odpověděli „nevím“ (20%). Toto lze přikládat k tomu, že se chtějí navrátit do svých rodin. Ostatní respondenti zřejmě nemají dobré zázemí v rodinném prostředí, které nepovažují v životě za důležité. Respondenti z gymnázia uvedli „ano“ (90%), což je 18 z nich. Respondenti z učebního oboru uvedli „ano“ (100%). Lze tedy předpokládat, že tyto dvě skupiny mají dobré rodinné zázemí.

2) Rozumíte si se svými rodiči?

Graf 2: Porozumění s rodiči

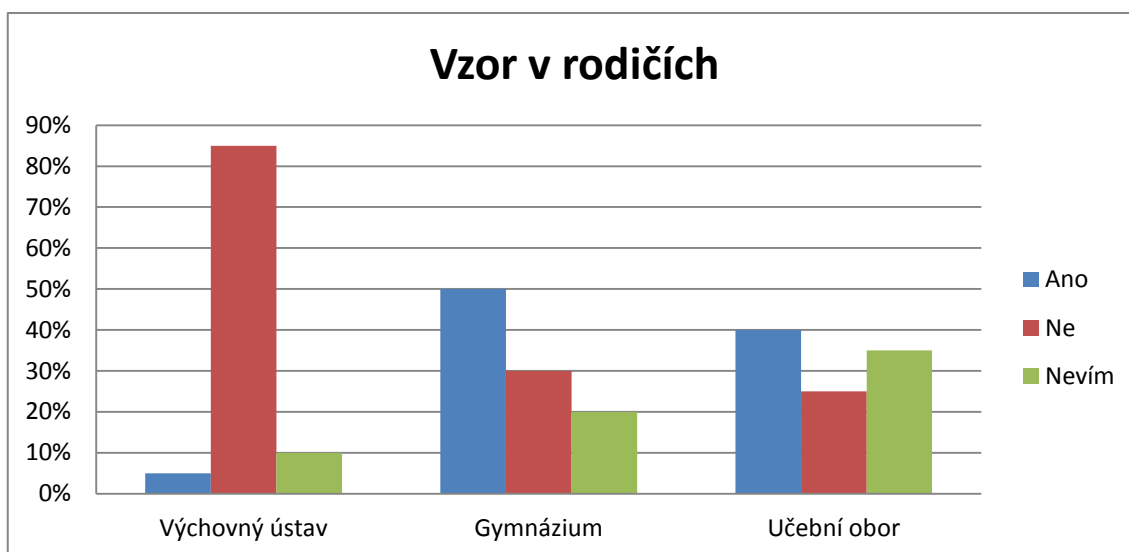

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zda si zkoumaný vzorek rozumí se svými rodiči. I když v předchozí otázce respondenti z výchovného ústavu v 70% odpověděli, že je pro ně důležitá rodina, v této otázce pouze 3 z nich uvedli „ano“ (15%), 16 jich uvedlo „ne“ (80%) a pouze jeden respondent uvedl „nevím“ (5%). Respondenti z gymnázia, konkrétně 18 z nich uvedlo „ano“ (90%) a pouze dva odpověděli „ne“ (10%). U respondentů z učebního oboru převládla také kladná odpověď, 17 z nich dalo „ano“ (85%) a 3 odpověděli „nevím“ (15%).

3) Máte vzor ve svých rodičích?

Graf 3: Vzor v rodičích

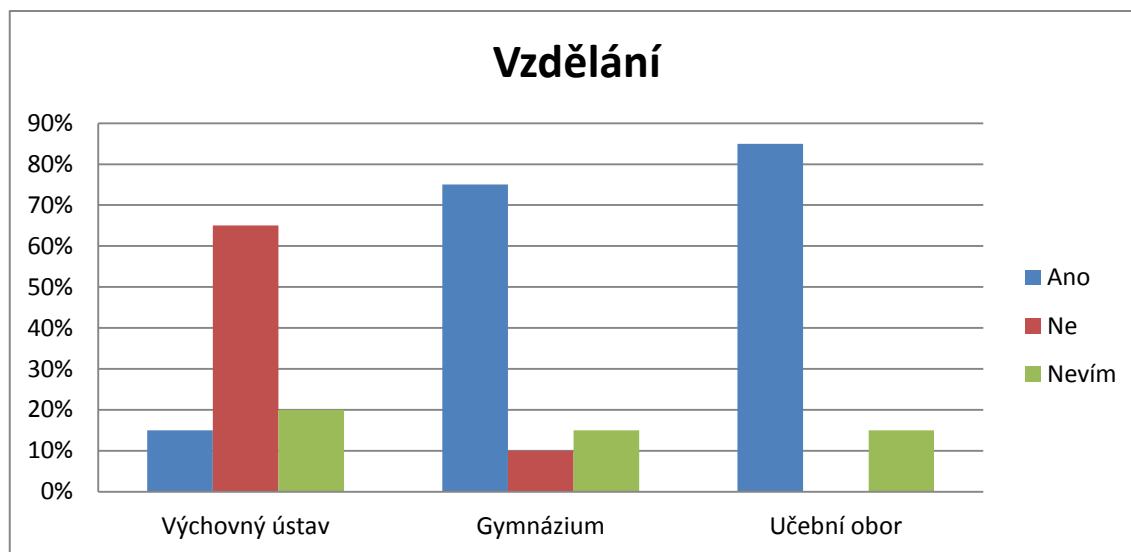

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, jestli daní respondenti vidí ve svých rodičích vzor. Pouze jeden respondent z výchovného ústavu uvedlo „ano“ (5%), zbylých 17 respondentů uvedlo „ne“ (85%) a dva uvedli „nevím“ (10%). Jinak odpovídali respondenti z gymnázia, odpověď „ano“ (50%) uvedlo 10 respondentů, odpověď „ne“ (30%) uvedlo 6 z nich a odpověď „nevím“ (20%) uvedli 4 respondenti.

4) Je pro vás důležité vzdělání?

Graf 4: Vzdělání

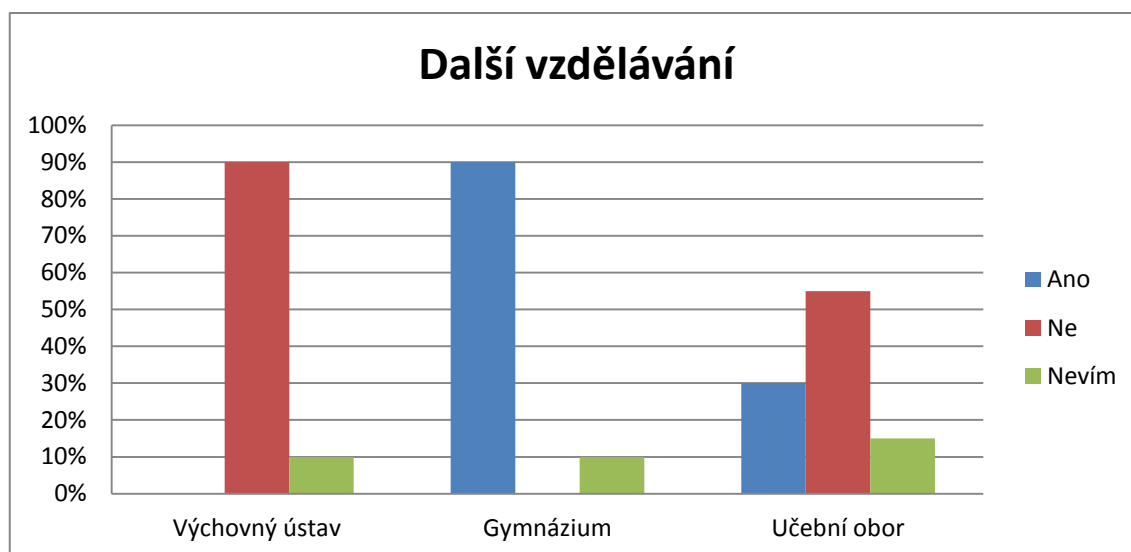

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zda výzkumný vzorek považuje vzdělání za důležité. U respondentů z výchovného ústavu převažovala odpověď „ne“ (65%), což je 13 jedinců. Odpověď „ano“ (15%) zvolili 3 respondenti a odpověď „nevím“ (20%) zvolili 4 jedinci. U respondentů z gymnázia převažovala odpověď „ano“ (75%), což je 15 respondentů, odpověď „ne“ (10%) zvolili 2 respondenti a odpověď „nevím“ (15%), což činí 3 respondenty. U respondentů učebního oboru celkem překvapivě získala odpověď „ano“ (85%), což je 17 respondentů a odpověď „nevím“ (15%), což jsou 3 respondenti.

5) Chcete se ve svém životě dále vzdělávat?

Graf 5: Další vzdělávání

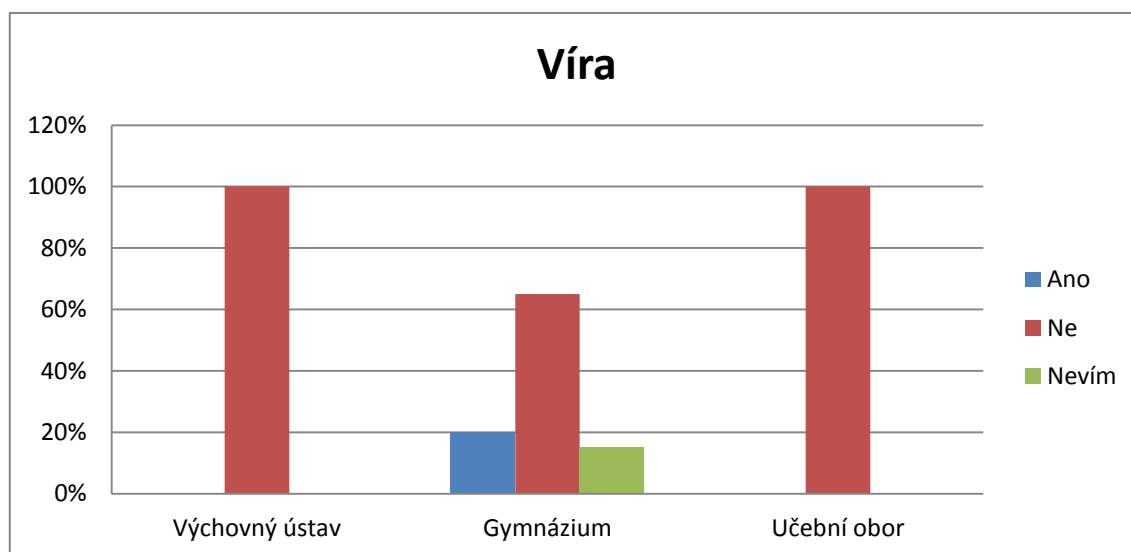

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjištění, zdali se chtějí jedinci ve svém životě dále vzdělávat. U respondentů z výchovného ústavu převažovala odpověď „ne“ (90%), což činí 18 respondentů, zbylí 2 respondenti označili odpověď „nevím“ (10%). U respondentů gymnázia převažovala odpověď „ano“ (90%), kterou zvolilo 18 respondentů a zbylí 2 respondenti vybrali odpověď „nevím“ (10%). Respondenti z učebního oboru odpověděli „ano“ (30%), což činí 6 respondentů, odpověď „ne“ (55%) zvolilo 11 respondentů a odpověď „nevím“ (15%) zvolili 3 respondenti.

6) Jste věřící?

Graf 6: Víra

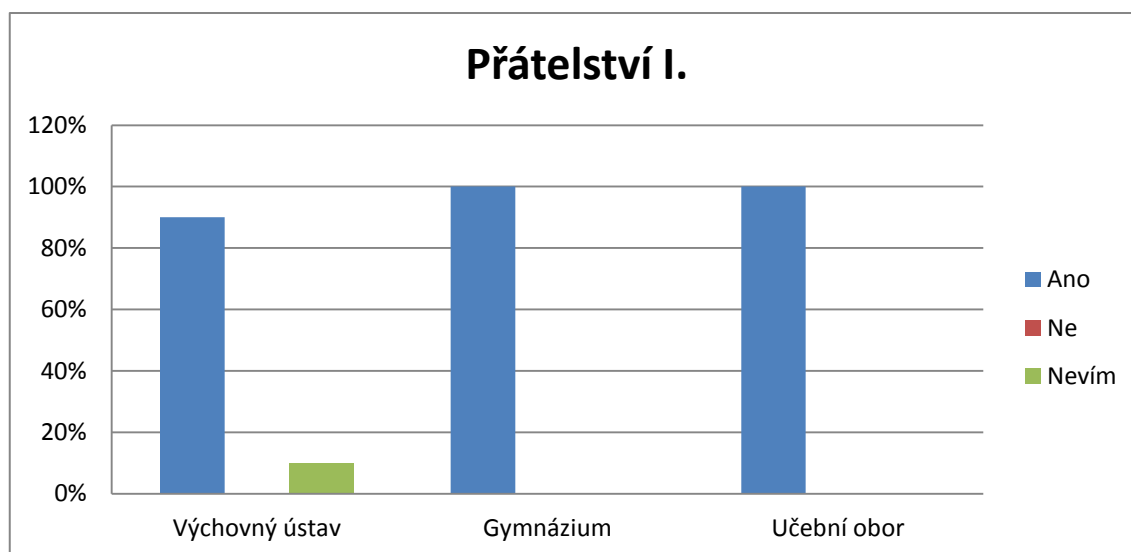

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali jsou respondenti věřící. Otázka nebyla nijak konkretizována, takže se mohlo jednat o víru nebo cokoliv jiného. Respondenti z výchovného ústavu odpověděli „ne“ (100%), což činí 20 respondentů. Přesně tak odpověděli respondenti z učebního oboru. Pouze u respondentů gymnázia se vyskytla odpověď „ano“ (20%), což činí 4 respondenty, odpověď „ne“ (65%) zastupovalo 13 respondentů a odpověď „nevím“ (15%) zvolili 3 respondenti.

7) Je pro vás důležité přátelství?

Graf 7: Přátelství I.

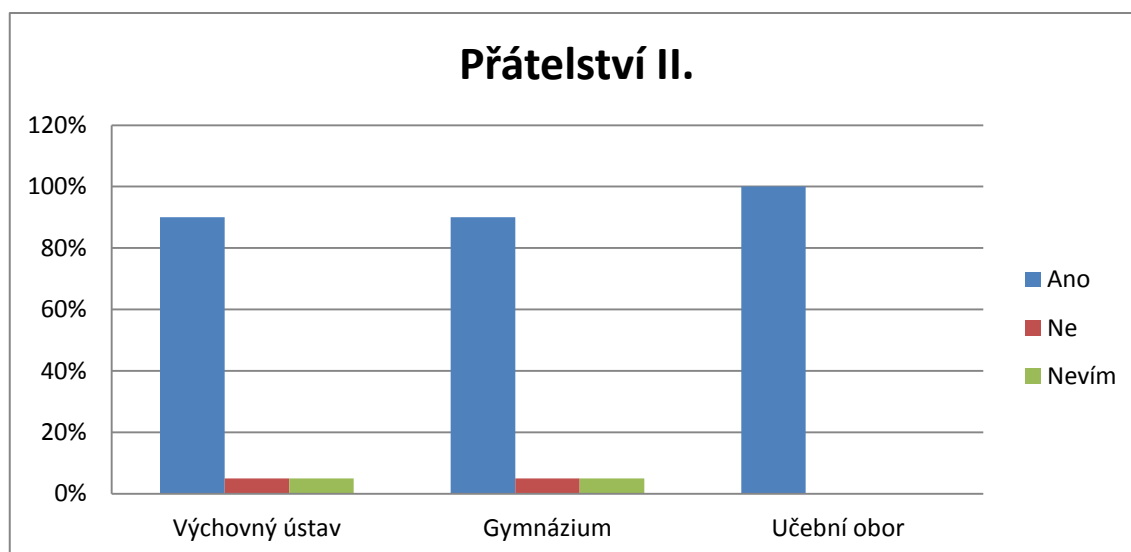

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali pro vybraný vzorek mládeže je důležité přátelství. Odpověď „ano“ (90%), což je 18 respondentů a odpověď „nevím“ (10%), což jsou 2 respondenti, se vyskytla u odpovědí z výchovného ústavu. U respondentů gymnázia a učebního oboru, se odpověď „ano“ (100%) vyskytla u všech respondentů.

8) Máte alespoň jednoho přítele, na kterého se můžete spolehnout?

Graf 8: Přátelství II:

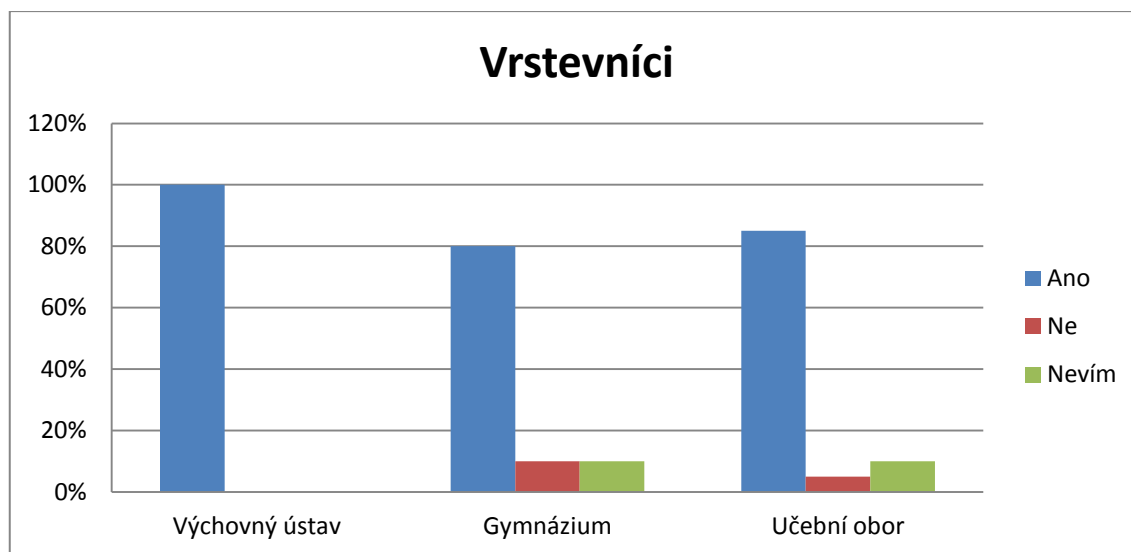

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali respondenti mají alespoň jednoho přítele, na kterého se můžou spolehnout. U respondentů z výchovného ústavu převažovala odpověď „ano“ (90%), což činí 18 respondentů. Odpověď „ne“ (5%) zvolil 1 respondent a odpověď „nevím“ (5%) taktéž 1 respondent. Stejných výsledků dosáhli odpovědi respondentů z gymnázia. Všechny 20 respondentů z učebního oboru zvolili možnost „ano“ (100%).

9) Se svými vrstevníky si rozumím.

Graf 9: Vrstevníci

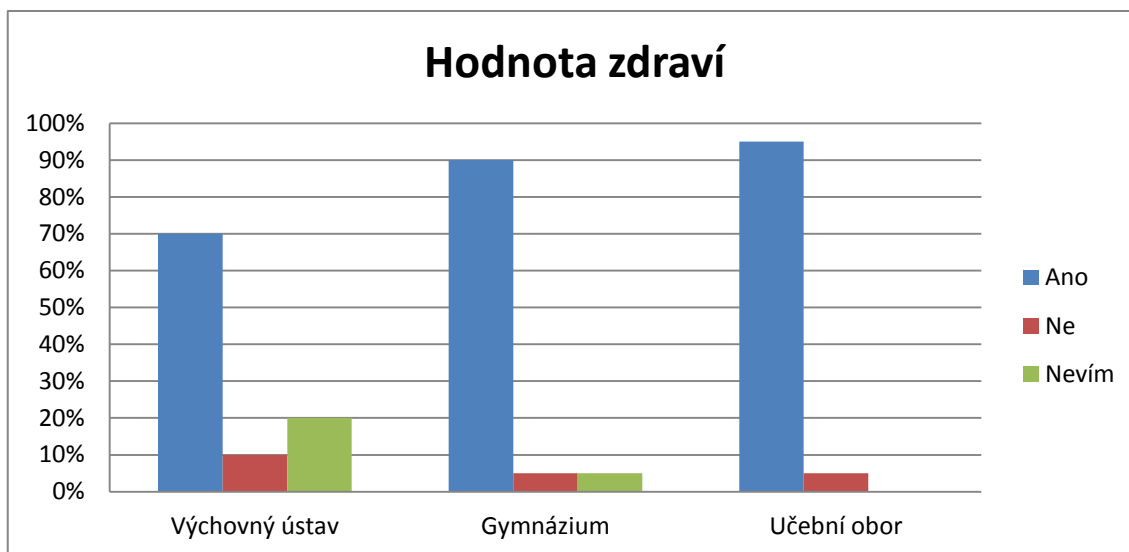

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjištění, zdali si mladí jedinci rozumí se svými vrstevníky. Respondenti z výchovného ústavu zvolili odpověď „ano“ (100%), což činí 20 respondentů. U respondentů z gymnázia taktéž převládla odpověď „ano“ (80%), což činí 16 respondentů, odpověď „ne“ (10%) zvolili 2 respondenti, odpověď „nevím“ (10%) zvolili 2 respondenti. U respondentů z učebního oboru převažovala odpověď „ano“ (85%), což činí 17 respondentů, odpověď „ne“ (5%) zvolil 1 respondent a odpověď „nevím“ (10%) zvolili 2 respondenti.

10) Je pro vás ve svém životě důležitá hodnota zdraví?

Graf 10: Hodnota zdraví

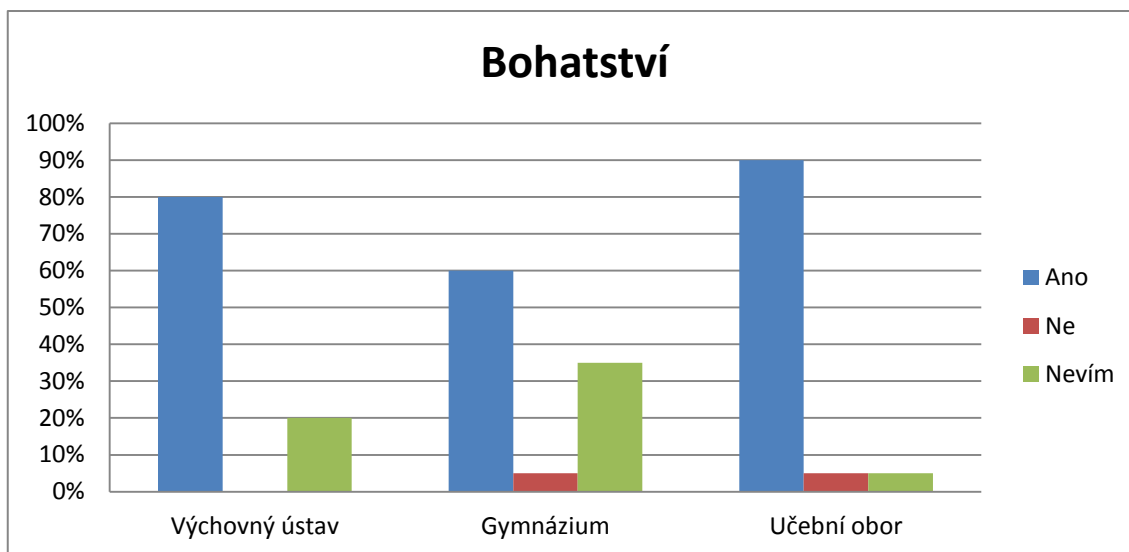

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali je pro respondenty v životě důležité zdraví. Na tuto otázku odpověděli respondenti z výchovného ústavu „ano“ (70%), což činí 14 respondentů, odpověď „ne“ (10%) si zvolili 2 respondenti a odpověď „nevím“ (20%) si zvolili 4 respondenti. U respondentů z gymnázia převládala odpověď „ano“ (90%), kterou si zvolilo 18 respondentů, odpověď „ne“ (5%) si zvolil 1 respondent a odpověď „nevím“ (5%) taktéž 1 respondent. Respondenti z učebního oboru zvolili odpověď „ano“ (95%), což činí 19 respondentů a pouze jeden respondent si vybral odpověď „nevím“ (5%).

11) Toužíte být v životě bohatý?

Graf 11: Bohatství

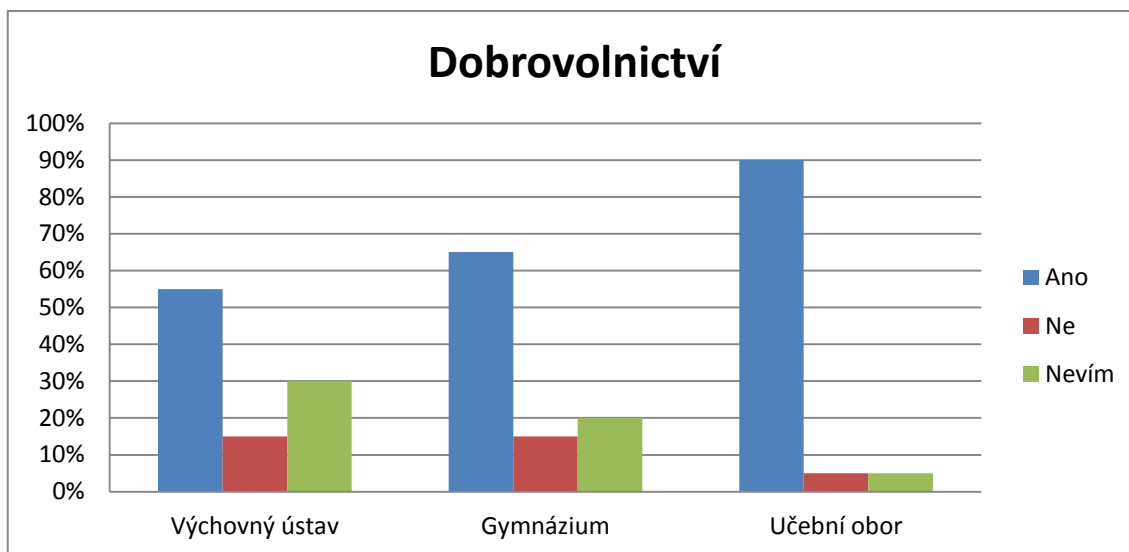

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali respondenti touží být v životě bohatí. Bohatý je relativní pojem, proto každý ho může chápat po svém. Respondenti z výchovného ústavu uvedli odpověď „ano“ (80%), což činí 16 respondentů, odpověď „ne“ si nevybral nikdo a pouze 4 respondenti uvedli odpověď „nevím“ (20%). Respondenti z gymnázia uvedli odpověď „ano“ (60%), což činí 12 respondentů, odpověď „ne“ si vybral 1 respondent a 7 respondentů zvolilo odpověď „nevím“ (35%). Respondenti z učebního oboru odpověděli „ano“ (90%), což činí 18 respondentů, 1 respondent si vybral odpověď „ne“ (5%) a 1 odpověď „nevím“ (5%).

12) Uznáváte dobrovolnictví?

Graf 12: Dobrovolnictví

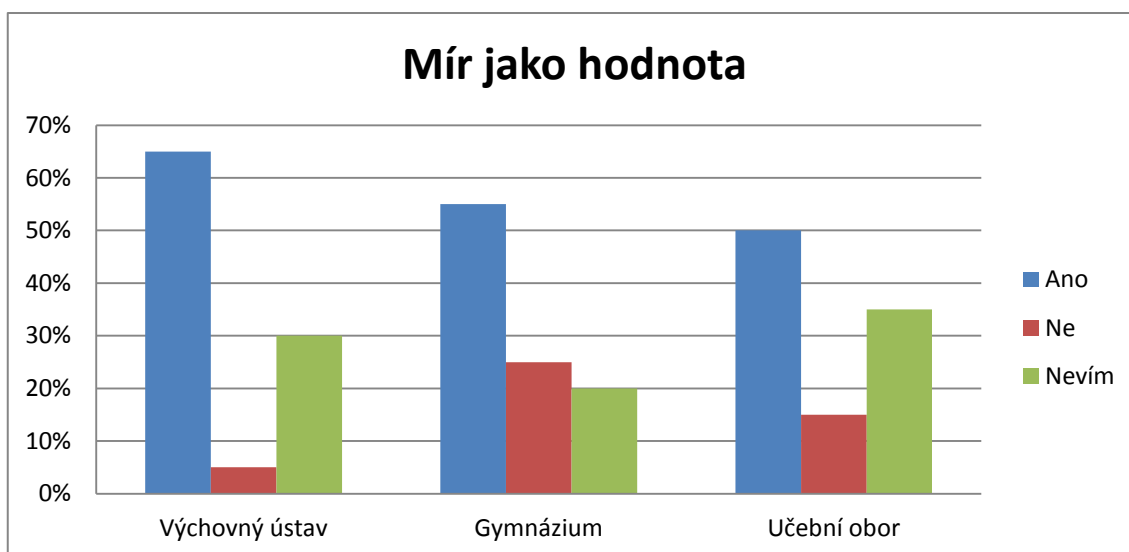

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali respondenti uznávají dobrovolnictví. Tedy dobrovolnictví ve svém vlastním zájmu, ze kterého není nějaký peněžní zisk. Respondenti z výchovného ústavu odpověděli „ano“ (55%), což činí 11 respondentů, odpověď „ne“ (15%) si zvolili 3 respondenti a odpověď „nevím“ (30%) si vybralo 6 respondentů. Respondenti z gymnázia si vybrali odpověď „ano“ (65%), což činí 13 respondentů, odpověď „ne“ (15%), což činí 5 respondentů a odpověď „nevím“ (20%) si zvolilo 5 respondentů. Respondenti z učebního oboru si zvolili odpověď „ano“ (90%), což činí 18 respondentů, odpověď „ne“ (5%) si zvolil 1 respondent a taktéž odpověď „nevím“ (5%) si zvolil 1 respondent.

13) Uznáváte mír jako hodnotu?

Graf 13: Mír jako hodnota

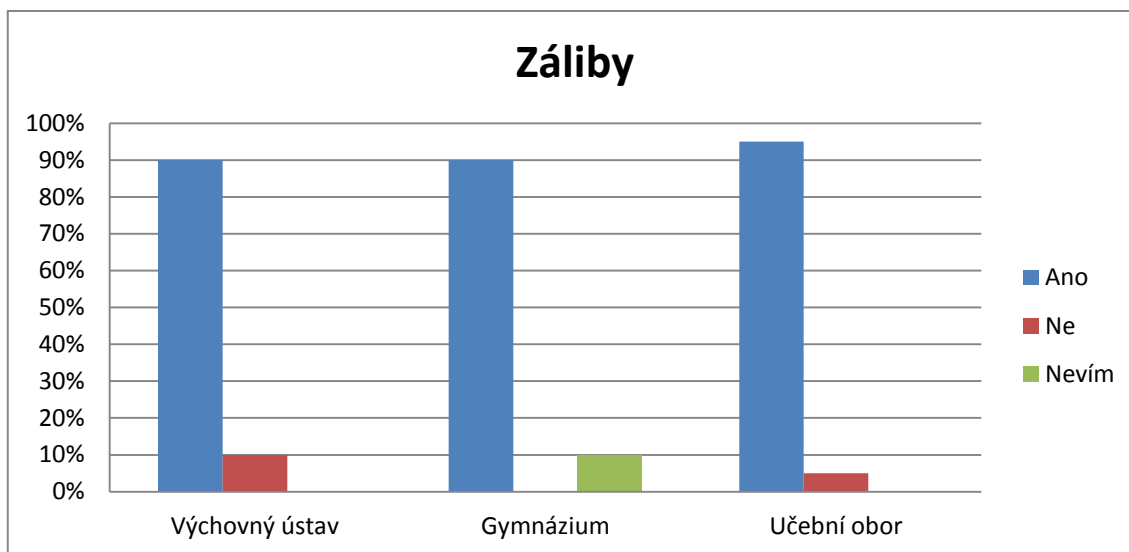

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Mír je chápán jako stav, kdy nevládne nenávisť, a konflikty nevedou k hromadnému násilí. Cílem této otázky bylo zjistit, zdali respondenti uznávají mír jako hodnotu. U respondentů z výchovného ústavu převažovala odpověď „ano“ (65%), což činí 13 respondentů, odpověď „ne“ (5%) byla vyjádřena jedním respondentem a odpověď „nevím“ (30%) si vybralo 6 respondentů. Respondenti z gymnázia uvedli odpověď „ano“ (55%), což činí 11 respondentů, odpověď „ne“ (25%) si vybralo 5 respondentů a odpověď „nevím“ (20%) zvolili 4 respondenti. Odpověď „ano“ (50%) si zvolilo 10 respondentů z učebního oboru, odpověď „ne“ (15%) si zvolili 3 respondenti a odpověď „nevím“ (35%) si zvolilo 7 respondentů.

14) Věnujete se ve svém volném čase nějaké zálibě?

Graf 14: Záliby

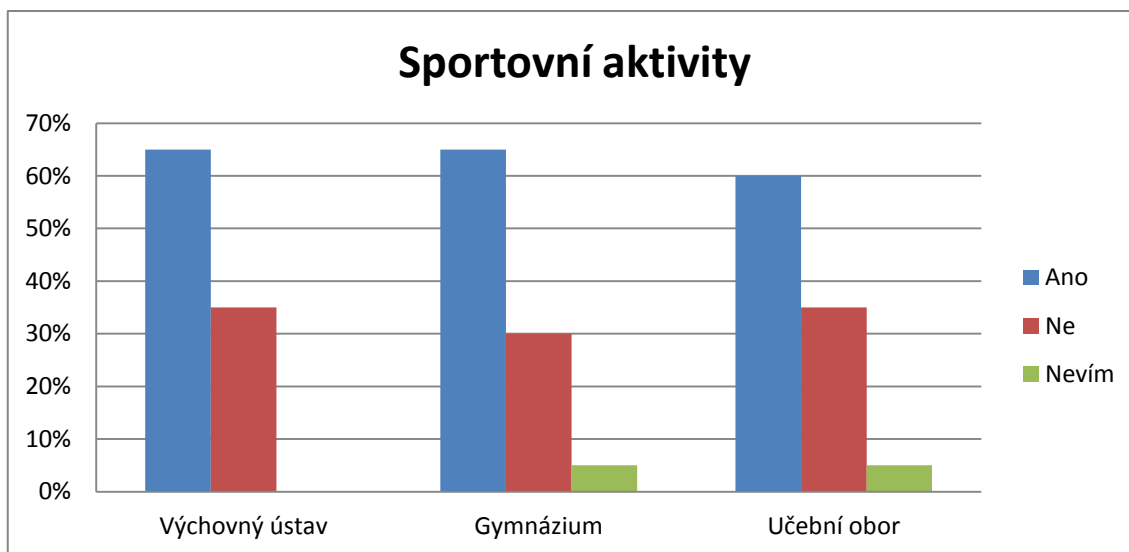

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Záliba pro někoho může být potěšení, pro někoho koníčkem, pro někoho dokonce slabostí. Cílem této otázky bylo zjistit, zdali se respondenti věnují nějaké zálibě. U respondentů z výchovného ústavu převládala odpověď „ano“ (90%), což činí 18 respondentů, zbylí 2 respondenti uvedli odpověď „ne“ (10%). Respondenti gymnázia uvedli možnost „ano“ (90%), což činí 18 respondentů, zbylí 2 respondenti zvolili možnost „nevím“ (10%). Respondenti z učebního oboru uvedli možnost „ano“ (95%), což činí 19 respondentů, pouze 1 respondent uvedl možnost „ne“ (5%).

15) Věnujete se pravidelně sportovním aktivitám?

Graf 15: Sportovní aktivity

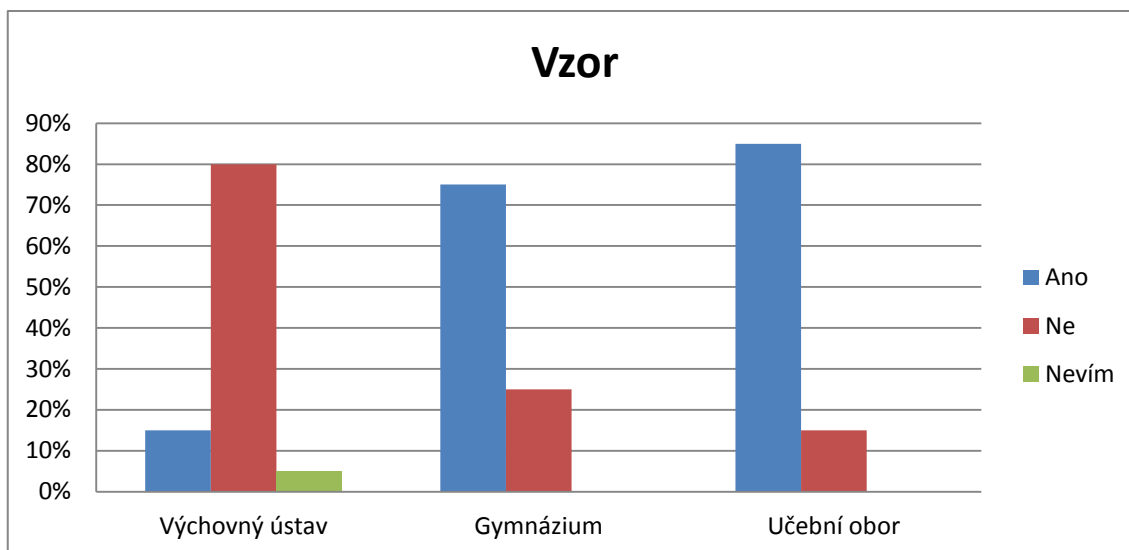

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali se respondenti věnují sportovním aktivitám. Respondenti z výchovného ústavu odpověděli možností „ano“ (65%), což činí 13 respondentů, zbylých 7 respondentů zvolilo možnost „ne“ (35%). U respondentů z gymnázia převládala odpověď „ano“ (65%), což činí 13 respondentů, 6 respondentů si zvolilo možnost „ne“ (30%) a 1 respondent vybral odpověď „nevím“ (5%). Respondenti z učebního oboru odpověděli možností „ano“ (60%), což činí 12 respondentů, odpověď „ne“ (35%) zvolilo 7 respondentů a odpověď „nevím“ (5%) si vybral 1 respondent.

16) Máte svůj vzor?

Graf 16: Vzor

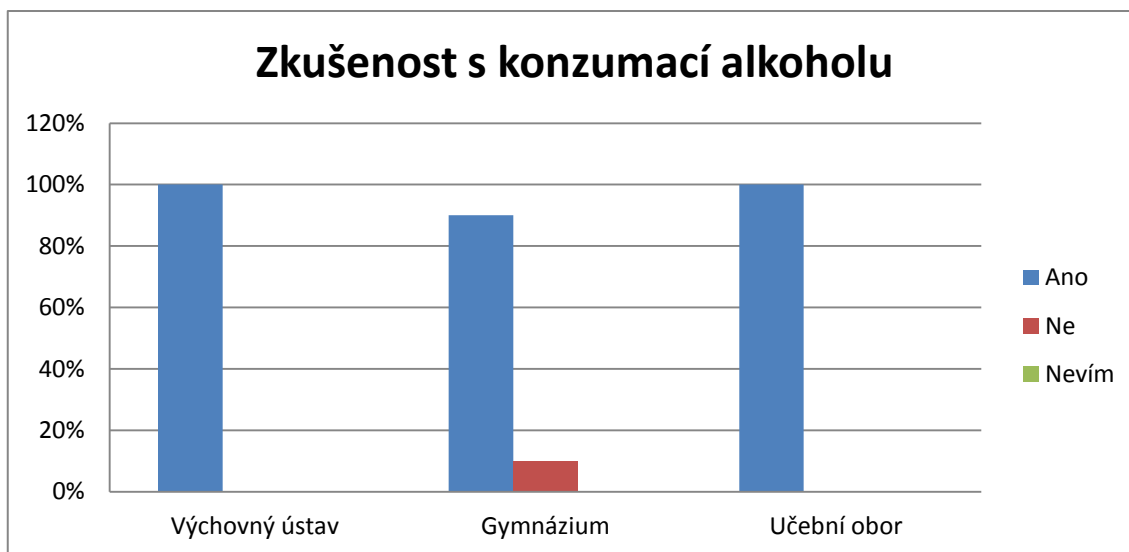

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali respondenti mají svůj vzor. U respondentů z výchovného ústavu převažovala odpověď „ne“ (80%), což činí 16 respondentů, odpověď „ano“ (15%) si zvolili 3 respondenti a odpověď „nevím“ (5%) si zvolil 1 respondent. U respondentů gymnázia převládala odpověď „ano“ (75%), což činí 15 respondentů, odpověď „ne“ (25%) zvolilo zbylých 5 respondentů. Odpověď „ano“ (85%) převažovala u respondentů z učebního oboru, kdy si ji zvolilo 17 respondentů, zbylí 3 respondenti označili odpověď „ne“ (15%).

17) Máte zkušenost s konzumací alkoholu?

Graf 17: Zkušenost s konzumací alkoholu

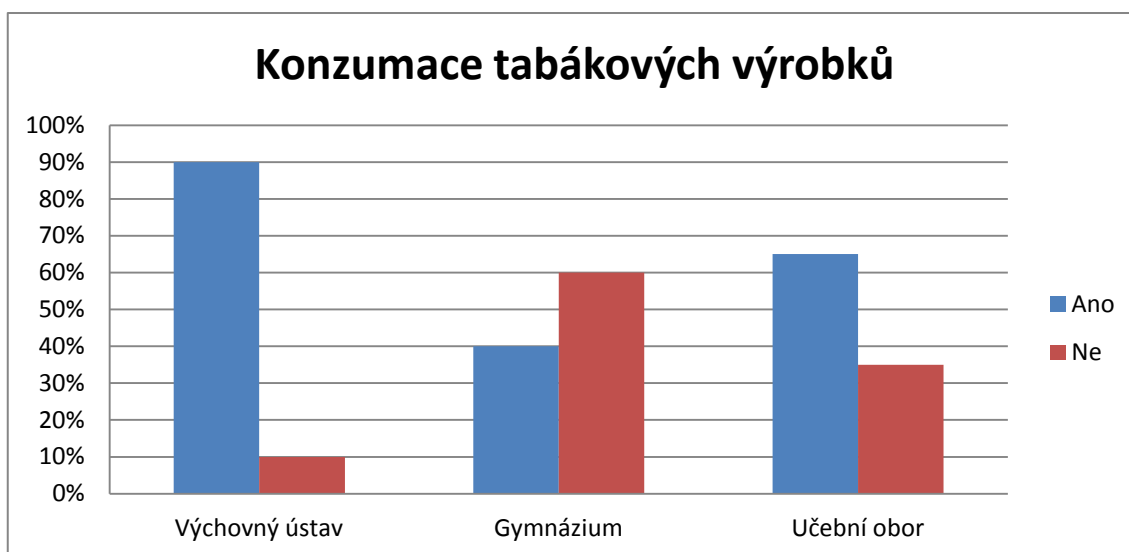

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zda respondenti mají zkušenost s konzumací alkoholu. U respondentů z výchovného ústavu byla označena odpověď „ano“ (100%) u všech respondentů. Respondenti z gymnázia uvedli možnost „ano“ (90%), což činí 18 respondentů, zbylí 2 respondenti uvedli možnost „ne“ (10%). Respondenti z učebního oboru uvedli odpověď „ano“ (100%), což činí všech 20 respondentů.

18) Jste konzumentem tabákových výrobků?

Graf 18: Konzumace tabákových výrobků

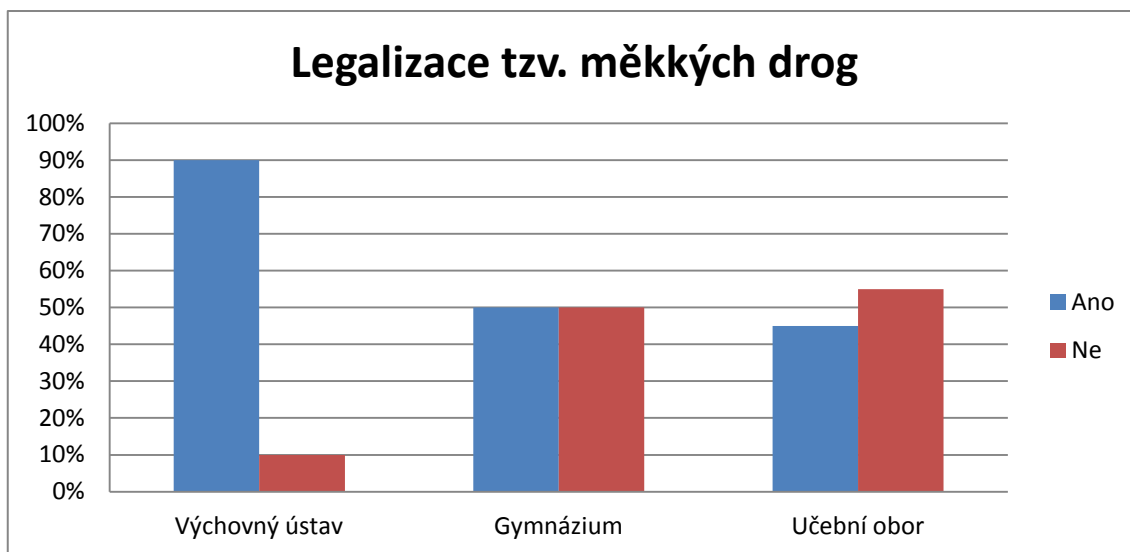

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali respondenti jsou konzumenti tabákových výrobků. Respondenti z výchovného ústavu označili odpověď „ano“ (90%), což činí 18 respondentů, zbylí 2 respondenti uvedli možnost „ne“ (10%). Respondenti z gymnázia uvedli možnost „ano“ (40%), což činí 8 respondentů, zbylých 12 respondentů označilo možnost „ne“ (60%). Respondenti z učebního oboru označili možnost „ano“ (65%), což činí 13 respondentů a zbylých 7 označilo možnost „ne“ (35%).

19) Jste pro legalizaci tzv. měkkých drog?

Graf 19: Legalizace tzv. měkkých drog

Zdroj: Autor (vlastní šetření)

Cílem této otázky bylo zjistit, zdali respondenti podporují legalizaci tzv. měkkých drog. U respondentů z výchovného ústavu převládala odpověď „ano“ (90%), což činí 18 respondentů, zbylí 2 respondenti označili možnost „ne“ (10%). Respondenti gymnázia zvolili možnost „ano“ (50%) a možnost „ne“ (50%), což činilo na každé straně 10 respondentů. Odpověď „ano“ (45%) si zvolilo 9 respondentů a zbylých 11 respondentů si zvolilo možnost „ne“ (55%).

6.4 Rozhovor

Autor by v této podkapitole chtěl poukázat na příběh mladistvého, který má za sebou bohaté zkušenosti s drogami a před umístěním do výchovného ústavu se dopustil trestné činnosti, kdy z rekreačního objektu a kiosku odcizil cigarety a alkohol a způsobil tím škodu kolem 2 300,- Kč. Dotazovanému mladistvému je 17 let a pochází z úplné rodiny, kdy otec je vyučen automechanikem a pracuje v soukromé autodílně, matka je vyučena kadeřnicí a pracuje na živnostenský list. Mladík před umístěním do výchovného ústavu studoval na středním odborném učilišti obor truhlář.

Popiš mi tvou první zkušenost s drogou?

„Poprvé jsem se setkal s drogou na diskotéce, kdy za mnou přišli kámoši, jestli si s nima nechci dát „špeka“. Byl sem docela zvědavý, tak jsem s nima šel ven před budovu. Kluci měli ubalenýho jointa „marjánky“. Řekl sem si, dneska to zkusí kde kdo, tak proč nemůžu já. Popravdě byl to docela odvaz, a protože jsem předtím i tak trochu kouřil cigarety, tak mi to nedělalo žádný problémy.“

Jaké byly Tvé dojmy z prvního setkání s „marjánkou“ a jak to všechno pokračovalo?

„Připadal jsem si jako Bůh. Měl jsem takovej dojem, že můžu všechno, co chci, a nic pro mě není překážkou. Svět mi připadal hrozně krásnej a bezproblémovej. Pořád jsem se něčemu smál, ikdyž vlastně nebylo čemu. Vždycky jsem se cítil skvěle a asi proto jsem neměl potřebu s tím skoncovat. A hlavně sem si myslel, že když bude potřeba, tak s tím přestanu kdykoli.“

Kolik Ti bylo v té době let?

„Bylo mi kolem 15 let.“

Kde jsi na to všechno bral peníze?

„Ze začátku jsem dostával kapesný od rodičů. Občas jsem chodil na brigády, občas jsem roznášel letáky a noviny. Tenkrát mi to bohatě stačilo. Pak jsem začal prodávat i některý svoje věci. A nakonec jsem bral mámě peníze z peněženky.“

Krádeže peněz mámě z peněženky vyšly najevo?

„Jo, mámě to bylo podezřelý delší dobu. Ale vědět to táta, tak ten by mě snad i zabil. Máma se hodně zlobila, dostal sem dokonce i pár facek, potom to bylo samý vyčítání, a když se to dozvěděl táta, tak byl hodně zklamanej.“

Máš zkušenosti i s jinými drogami?

„Jo, asi po roce kouření „trávy“ jsme s klukama zkusili „perník“. Docela dobře si na to vzpomínám, protože bez váhání jsme všichni řekli jo, jdeme do toho.“

Takže touha po nové zkušenosti?

„To je přesně ono, chtěli sme zkusit něco novýho a hlavně nepoznanýho.“

Uvědomoval sis, že by se mohla měnit Tvoje hodnotová orientace?

„Tak to sem si vůbec neuvědomoval, říkal sem si, že mně se nemůže nic stát. Mně se to první setkání s perníkem líbilo a tak sem to zkusil podruhý, potřetí a už sem v tom doslova lítal.“

Kde jsi potom bral peníze na drogy? Přece pervitin není zase tak levný.

„Není levnej, ale je celkem dostupnej. Tenkrát sem udělal první vloupání. Do chatky. Měl sem trochu štěstí, nikdo mě neviděl. A tam sem vzal asi pět flašek a ty sem potom prodal za nižší cenu. Podruhý sem se vloupal do kiosku, ale to už mě chytili policajti. No a proto sem vlastně tady.“

Co chceš dělat po svém propuštění?

„Popravdě chci se léčit, rád bych si dodělal výučák, dělal jsem truhláře. Rád bych odčinil všechny ty trápení, který sem způsobil hlavně rodičům. Dneska už to všechno vidim trochu jinak. V životě jsou i jiný radosti a prožitky než drogy.“

6.5 Shrnutí průzkumného šetření

Cílem analytické části bylo získat odpovědi od respondentů na výzkumné otázky a interpretovat je pomocí jednotlivých hypotéz. Tyto hypotézy byly vyhodnoceny na základě získaných dat z dotazníkového šetření ze tří různých skupin mládeže. Dotazník byl zacílen na respondenty z Výchovného ústavu Nové Domky, studentů Gymnázia Tachov a studentů učebního oboru Střední průmyslové školy Tachov. Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 60 respondentů ve věkové skupině 16 – 17 let. Cílem bylo získat povědomí o tom, jaké hodnoty tito mladí lidé uznávají a zdali považují žít v harmonickém rodinném prostředí a jestli je pro ně rodina důležitou součástí.

Stanovené hypotézy byly následně vyhodnoceny.

H1. Svěřenci výchovného ústavu uznávají jiné hodnoty než žáci gymnázia a žáci učebního oboru. Tato hypotéza nelze ani potvrdit, ani vyvrátit. Jelikož mezi nejčastěji uváděné hodnoty respondentů z výchovného ústavu patřily hodnoty typu: rodina, peníze, zdraví, přátelství a opakem hodnoty typu: vlastenectví, svoboda, příroda. Respondenti z gymnázia uvedli jako nejdůležitější hodnoty typu: rodina, zdraví a opakem vlastenectví a příroda. Respondenti učebního oboru uvedli za nejdůležitější rodinu a zdraví a opakem vlastenectví, příroda, mír. Nejčastěji uváděnými hodnotami považovanými za nejdůležitější byly u všech tří skupin zvoleny hodnoty rodina a zdraví.

H2. Svěřenci výchovného ústavu rodinu – rodinné zázemí nepovažují za důležité. Tato hypotéza se nepřijímá, jelikož 70% respondentů z výchovného ústavu vyznačili z dotazníkového šetření u otázky „Je pro vás důležitá rodina“ odpověď „ano“.

H3. Svěřenci výchovného ústavu tráví raději volný čas ve vrstevnické skupině nežli v rodinném prostředí. Tato hypotéza se potvrdila, jelikož nejčastější odpovědí u otázky „S kým trávíte nejčastěji volný čas“ dosáhla odpověď respondentů z výchovného ústavu 70% na odpověď – „ve vrstevnické skupině“. Lze se domnívat, že v důsledku špatného či nefunkčního rodinného prostředí dávají přednost vrstevníkům.

Autor si je vědom, že dané výsledky jsou platné pouze pro zkoumaný vzorek a nelze je charakterizovat na celkovou mládež v dnešní společnosti.

Autor by rád shrnul i řízený rozhovor, ze kterého vyplývá, že dotazovaný si je plně vědom, za jakých okolností se do výchovného ústavu dostal. Nad celkovou situací projevil lítost a uvedl, že si z této poněkud i nepříjemné situace vzal ponaučení. Těchto chyb už se prý nedopustí a uznal, že v životě existují i jiné hodnoty, které nepodporují páčání trestné činnosti a užívání návykových látek.

ZÁVĚR

V diplomové práci byl podán nástin problematiky vztahující se na hodnotovou orientaci mládeže ve Výchovném ústavu v okrese Tachov. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

Teoretická část je rozčleněna do pěti kapitol. V první kapitole byly popsány hodnoty a hodnotová orientace, klasifikace hodnot, jejich funkce a dělení a hodnotový systém společnosti. Další kapitolou jsou hodnoty mládeže. Zde byly charakterizovány duchovní a věcné hodnoty, které mládež v dnešní společnosti zaujímá. Na to navazuje kapitola týkající se mládeže, která pojednává o charakteristice této sociální skupiny, pro kterou je neméně důležitou součástí vrstevnická skupina a trávení volného času. Tak jako je důležitá vrstevnická skupina, je důležitá i rodina. Ta je důležitou součástí v životě jedince, jelikož působí jako socializační a výchovný činitel a při utváření hodnot zastává významnou funkci. Poslední kapitola obecně charakterizuje výchovný ústav jako školské zařízení, které pomáhá s nápravou problémových jedinců, kterým na základě závadového chování a jednání byla uložena ústavní nebo ochranná výchova.

Průzkumné šetření probíhalo ve třech zařízeních, konkrétně se jednalo, o Výchovný ústav Nové Domky, Gymnázium Tachov a Střední průmyslová škola Tachov, Světce 1. Při provádění průzkumu na zmíněných školských zařízeních autora překvapilo vlídné jednání pedagogických pracovníků i příkladné chování dotazovaných respondentů.

Autor využil metodu dotazníkového šetření a řízeného rozhovoru s klientem výchovného ústavu. Celkem bylo rozdáno 75 dotazníků, z nichž se jich vrátilo 73 a 9 dotazníků muselo být vyřazeno z důvodu neúplného vyplnění. Na základě toho autor vymezil tři skupiny po dvaceti respondentech pro zpracování analytické části.

Po zpracování analytické části autor nabyl dojmu, že hodnotová orientace mládeže z výchovného ústavu se výrazně neliší od hodnotové orientace dalších skupin, které byly součástí dotazníkového šetření. Mládež ve výchovném ústavu uznává hodnoty typu rodina, zdraví, peníze apod. Za zmínku však stojí uvést hodnotu peněz, která oproti ostatním respondentům z dalších skupin je výrazně vyšší. Na základě toho lze konstatovat, že hypotéza (H1) se nepotvrdila, ani nevyvrátila, jelikož zjištění uvedených

hodnot není tak rozdílné. Autor nabyt zjištění u hypotézy, která se týkala důležitosti rodiny (H2), že ji nelze potvrdit, protože převážná část respondentů z výchovného ústavu rodinu – rodinné zázemí považují za důležité. Co však lze konstatovat je odlišnost v trávení volného času. Svěřenci výchovného ústavu preferují trávit volný čas s vrstevnickou skupinou, kdežto ostatní skupiny respondentů preferují trávení volného času volnočasovými aktivitami. Hypotézu (H3) lze potvrdit.

Cílem práce bylo zjištění, jaký je hodnotový systém vybraného vzorku mládeže, jaké hodnoty tito mladí lidé uznávají a jaký je vliv rodiny na utváření hodnot. Cíl diplomové práce byl naplněn. Autor zjistil, že hodnotová orientace a uznávané hodnoty, se u vybraného vzorku mládeže výrazně neliší, převážně preferují hodnoty, které vztahují ke své osobě (rodina, zdraví, přátelství).

K závěrům, které jsou zde publikovány, autor došel na základě získaných informací z dotazníkového šetření a řízeného rozhovoru. Respondenti mohli být ovlivněni současným psychickým i zdravotním stavem, proto není možné závěry globalizovat. Pro větší objektivitu by byl zapotřebí větší výzkumný vzorek, to však nebyl záměr práce, ta se zaměřila pouze na mládež ve školských zařízeních v okrese Tachov. Autor se domnívá, že zjištěné poznatky by mohly být přínosem pro práci s mládeží ve výchovných ústavech.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BREZINKA, W. *Filozofické základy výchovy*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-169-5.

CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

EYROVI, L., R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7178-360-9.

FRANK, P. *Malí velcí tyrani*. Liberec: Dialog, 1996.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HRACHOVCOVÁ, M. *Stabilizace hodnotového systému mládeže prostřednictvím učebních textů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-112-0.

JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7.

KELLER, J., NOVOTNÝ, P. *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie. Nové pohledy společenských věd*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2008. ISBN 978-80-86761-81-7.

KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 35. ISBN 80-7178-747-7.

MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

NYTROVÁ, O., PIKÁLKOVÁ, M. *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Praha: UJAK, 2011. ISBN 978-80-7452-014-3.

PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti*. 1. vyd. Brno: Cerm, 2004. ISBN 80-7204-358-7.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

STŘELEČEK, S. *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. 2. vyd. Brno: MSD, 2004. ISBN 80-86633-21-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=109/2002&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

SZŠaVOŠ MB. [online] © 2015 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: http://www.szshmb.cz/admin/upload/sekce_materialy/Rodina.pdf

SEZNAM GRAFŮ

Seznam grafů

Graf 1:	Rodina	63
Graf 2:	Porozumění s rodiči	64
Graf 3:	Vzor v rodičích	65
Graf 4:	Vzdělání	66
Graf 5:	Další vzdělávání	67
Graf 6:	Víra	68
Graf 7:	Přátelství I.	69
Graf 8:	Přátelství II.	70
Graf 9:	Vrstevníci	71
Graf 10:	Hodnota zdraví	72
Graf 11:	Bohatství	73
Graf 12:	Dobrovolnictví	74
Graf 13:	Mír jako hodnota	75
Graf 14:	Záliby	76
Graf 15:	Sportovní aktivity	77
Graf 16:	Vzor	78
Graf 17:	Zkušenost s konzumací alkoholu	79
Graf 18:	Konzumace tabákových výrobků	80
Graf 19:	Legalizace tzv. měkkých drog	81

SEZNAM TABULEK

Seznam tabulek

Tabulka 1:	Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů – výchovný ústav	51
Tabulka 2:	Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů – gymnázium	51
Tabulka 3:	Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů – učební obor	52
Tabulka 4:	Hodnoty – výchovný ústav	53
Tabulka 5:	Hodnoty – gymnázium	54
Tabulka 6:	Hodnoty – učební obor	54
Tabulka 7:	Problémy – výchovný ústav	55
Tabulka 8:	Problémy – gymnázium	56
Tabulka 9:	Problémy – učební obor	56
Tabulka 10:	Vlastnosti – výchovný ústav	57
Tabulka 11:	Vlastnosti – gymnázium	58
Tabulka 12:	Vlastnosti – učební obor	58
Tabulka 13:	Volný čas – výchovný ústav	59
Tabulka 14:	Volný čas – gymnázium	60
Tabulka 15:	Volný čas – učební obor	60
Tabulka 16:	Drogy – výchovný ústav	61
Tabulka 17:	Drogy – gymnázium	61
Tabulka 18:	Drogy – učební obor	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník hodnotové orientace.....	I
--	----------

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník hodnotové orientace

Vážení respondenti, žádám vás o spolupráci při vyplnění dotazníku, který se týká hodnotové orientace a bude součástí mé diplomové práce. Jedná se o anonymní dotazník, prosím vás o pravdivé a pečlivé vyplnění.

Tímto vám děkuji za ochotu. Martin Rybář

Věk:

Pohlaví:

Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů:

Matka: základní vyučen středoškolské vysokoškolské

Otec: základní vyučen středoškolské vysokoškolské

Uvedené hodnoty seřad'te podle důležitosti, přičemž hodnotu nejvyšší důležitosti podle Vašeho názoru označte č. 1 a dále postupně.

Zdraví

Rodina

Peníze

Přátelství

Vzdělání

Příroda

Vlastenectví

Mír

Láska

Svoboda

Seřad'te následující problémy podle závažnosti od 1 až 10. Od nejzávažnějšího k nejméně závažnému, přičemž 1 bude nejzávažnější a 10 bude nejméně závažný.

Kriminalita

Drogy

Válka

Násilí

Terorismus

Hanobení rasy

Alkoholismus

Netolerance

Lež

Zrada

Seřad'te tyto vlastnosti podle důležitosti: čestnost, spravedlnost, upřímnost, tolerance, spolehlivost.

1. 2. 3. 4. 5.

Jak trávíte nejčastěji volný čas?

S rodiči s vrstevnickou skupinou sám v rámci volnočasové aktivity

Seřad'te následující drogy podle závažnosti: alkohol, káva, marihuana, pervitin, cigarety

1) Je pro vás důležitá rodina?

Ano Ne Nevím

2) Rozumíte si se svými rodiči?

Ano Ne Nevím

3) Máte vzor ve svých rodičích?

Ano Ne Nevím

4) Je pro Vás v životě důležité vzdělání?

Ano Ne Nevím

5) Chcete se ve svém životě dále vzdělávat?

Ano Ne Nevím

6) Jste věřící?

Ano Ne Nevím

7) Je pro Vás důležité přátelství?

Ano Ne Nevím

8) Máte alespoň jednoho přítele, na kterého se můžete spolehnout?

Ano Ne Nevím

9) Se svými vrstevníky si rozumím:

Ano Ne Nevím

10) Je pro Vás ve svém životě důležitá hodnota zdraví?

Ano Ne Nevím

11) Toužíte být v životě bohatý?

Ano Ne Nevím

12) Uznáváte dobrovolnictví? (s postiženými, nemocnými, atd.)

Ano Ne Nevím

13) Uznáváte Mír jako hodnotu?

Ano Ne Nevím

14) Věnujete se ve svém volném čase nějaké zálibě?

Ano Ne Nevím

15) Věnujete se pravidelně sportovním aktivitám?

Ano Ne Nevím

16) Máte svůj vzor?

Ano Ne Nevím

17) Máte zkušenost s konzumací alkoholu?

Ano Ne

18) Jste konzumentem tabákových výrobků?

Ano Ne

19) Jste pro legalizaci tzv. měkkých drog?

Ano Ne

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Martin Rybář

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Hodnotová orientace mládeže ve Výchovném ústavu v okrese Tachov

Rok: 2015

Počet stran textu: 78

Počet titulů českých použitých zdrojů: 26

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Moucha, CSc.